

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

Stalking

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Autor: Michaela Slámová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jiří Buriánek CSc.

Studijní obor: Sociologie

Akademický rok: 2008/2009

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené odborné literatury a pramenů.

Dne 14.8.2009

Michaela Slámová

Děkuji tímto doc. PhDr. Jiřímu Buriánkovi CSc. za konzultace při zpracování diplomové práce a děkuji obětem, které mi poskytly osobní rozhovory a data k výzkumu.

Abstrakt: *Stalking*.

Tato diplomová práce se věnuje problematice systematického a excesivního pronásledování, pro který se vžil z angličtiny převzatý název stalking. Práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. První teoretická část seznamuje s fenoménem tohoto deliktu a charakterizuje typické vzorce chování, kterými známý nebo neznámý pachatel poškozují oběť. Jsou popsány hlavní typy pronásledování, pozornost je věnována posuzování nebezpečnosti jevu. V této souvislosti nabízí práce vhled do současných poznatků o pachatelích stalkingu a objasňuje klasifikaci základních skupin pachatelů. Popisuje, kdo může představovat potenciální oběť pronásledování a jsou jmenovány důležité rady a opatření, jak se v případech viktimizace zachovat. Je zde prezentován názor, že účinné řešení případů pronásledování není pouze věcí policie, ale vyžaduje interdisciplinární přístup. Dále je zmíněna otázka možných intervencí a jejich efektivity. V závěru první části je na stalking nahlédnuto ze sociologického pohledu. V druhé empirické části jsou předloženy tři skutečné případy pronásledování bývalým partnerem, jsou mezi sebou porovnány a u jednoho případu je provedena obsahová analýza sms zpráv zaslanych stalkerem oběti.

Abstract: *Stalking*.

This thesis focuses on the issue of systematic and excessive pursuit, for which the English has come to use the term stalking. This work is divided to theoretical and empirical part. The first part introduces the phenomenon of this offence and the typical patterns of behaviour, with which a known or an unknown offender harms the victim. It describes the main types of pursuit, attention is being paid to assessing the dangerousness of pursuit. In this connection, the work offers an insight into the current knowledge about offenders of dangerous pursuit and clarifies the classification of the basic offender groups. It is described who may be potential victim of stalking and it is named important advices and recommendations in case of victimisation. It presents the view that the only efficient solution to cases of pursuit is not only a matter of the police, but requires an interdisciplinary approach. It is mentioned a question of possible interventions and their effectiveness. At the end of the first part it is looked upon stalking by sociological view. In the second empirical part are presented three case studies of the real ex-partner stalking, they are compared and it is made a content analysis of short messages of one of the cases, which stalker sent to the victim.

Obsah:

1. Úvod.....	7
A. TEORETICKÁ ČÁST	
2. Stalking.....	9
2.1 Historie a vznik fenoménu stalkingu.....	9
2.2 Definice pojmu stalking	11
2.3 Hlavní znaky stalkingu	12
2.4 Falešné mýty o stalkingu.....	15
3. Pachatelé	16
3.1 Typologie pachatelů.....	18
3.1.1 Typologie podle objektu pronásledování.....	19
3.1.2 Typologie podle rizikovosti pro oběť.....	19
3.1.3 Typologie stalkerů spojující více pohledů	21
3.2 Motivy pronásledování.....	25
4. Domácí násilí a pronásledování (ex-partner stalking).....	26
4.1 Specifika pronásledování, které je pokračováním domácího násilí.....	27
4.2 Typy ex-partner stalkingu.....	29
4.2.1 Defenzivní ex-partner stalking.....	29
4.2.2 Ofenzivní ex-partner stalking.....	29
5. Stalking u adolescentů.....	30
6. Cyberstalking.....	31
7. Pronásledování celebrit.....	32
8. Oběti.....	33
8.1 Vliv stalkingu na oběť.....	34
8.2 Obrana před stalkingem.....	35
8.3 Kontakt policie s obětí pronásledování	36
9. Přístupy k řešení problematiky.....	37
9.1 Legislativa.....	37
9.2 Řešení stalkingu v praxi.....	38
9.3 Efektivita intervenčních opatření.....	39
10. Posuzování nebezpečnosti stalkingu.....	40
10.1 Informace o pronásledovateli	40
10.2 Informace o oběti.....	42
10.3 Situační faktory.....	42
10.4 Dynamika průběhu pronásledování.....	42

11. Syndrom falešné viktimizace u stalkingu.....	43
12. Sociologický pohled na problematiku stalkingu.....	45
B. EMPIRICKÁ ČÁST	
13. Kazuistiky případů.....	49
13.1 Oběť A.....	49
13.2 Oběť B.....	52
13.3 Oběť C.....	54
13.4. Rozhovory s oběťmi	56
14. Obsahová analýza.....	58
14.1 Data.....	58
14.2 Cíle výzkumu.....	58
14.3 Výzkumné hypotézy.....	58
14.4 Metodika.....	58
14.5 Analýza dat.....	60
15. Závěr.....	64
Seznam použité literatury a zdrojů.....	66

Přílohy:

Tabulka 1

Výpis SMS zpráv od stalkera

1. Úvod:

V nedávné době se v médiích objevil případ mladé dívky, která byla před svým domem zavražděna kolegou. Pár měsíců nato média odvysílala zprávu o další mladé dívce, kterou na parkovišti před nákupním centrem zastřelil její bývalý partner. Pozadí případů bylo velmi podobné. Obě dívky byly před vraždou několik měsíců systematicky obtěžovány a pronásledovány, obě se obrátily na policii s žádostí o pomoc, avšak případy zůstaly neřešeny. Jednalo se o stalking, stále ještě poněkud podceňovaný delikt.

Téma tohoto sociálněpatologického jevu je dnes velmi aktuální, ale ne zcela probádané. Stalkingem se rozumí obtěžování, slídění, pronásledování, systematické a excesivní porušování osobní sféry.

Vybrané téma osciluje na pomezí kriminologie, kriminální psychologie, trestního práva a zajisté i sociologie.

Diplomová práce je rozdělena na dvě části, na teoretickou a empirickou. V první teoretické části práce se pokusím popsat, v čem spočívá problematika nebezpečného pronásledování. Nejprve se budu věnovat vzniku fenoménu, pokusím se objasnit, jak a v jakých formách se stalking projevuje, charakterizují osobnost pachatele (stalkera) a vysvětlím motivy jeho jednání. Uvedu typy pachatelů a na jejich základě stanovím míru rizika fyzického napadení oběti. Také v kapitole o nebezpečnosti pachatele vyjmenuji faktory, na kterých nebezpečnost závisí. Dále popíši, kdo může představovat potenciální oběť pronásledování a vyjmenuji důležité rady a opatření, jak se v případě viktimizace zachovat. Pozastavím se u legislativy a položím argumenty pro zavedení stalkingu jako trestného činu. Pozornost budu věnovat i otázce intervence a její efektivity. Zmíním se o pozitivních i negativních vlivech mediální prezentace stalkingu, podrobněji rozeberu s tím související problém falešných obětí. Na závěr první části se pokusím na stalking pohlédnout ryze sociologicky.

Ve druhé části práce se budu věnovat třem skutečným případům ex-partner stalkingu, kauzy popíši a mezi sebou porovnáám. Dále

metodou obsahové analýzy zpracuji 83 krátkých textových zpráv, které stalker zaslal během 22 dnů jedné z obětí a empirické poznatky porovnáám s teorií z nastudované literatury.

Při shánění empirických dat jsem byla překvapena zjištěním, že na naší domácí půdě nebyl proveden jediný jakýkoli výzkum. Jediná empirická data z České republiky mi poskytl Bílý kruh bezpečí, který si vede statistiky prevalence případů. Pro práci jsem vycházela ze zahraničních výzkumů, kterých existuje poměrně velké množství.

Cílem této práce je především komplexně teoreticky zmapovat problematiku stalkingu a na základě zahraničních empirických šetření proniknout hlouběji do tématu. Seznámením se skutečnými a dosud nezveřejněnými případy pronásledování ilustruji stalking v praxi a srovnám s teorií a v neposlední řadě se pokusím o první nahlédnutí na problematiku z pohledu sociologie.

TEORETICKÁ ČÁST

2. Stalking

2.1 Historie a vznik fenoménu stalkingu

Chování jako "sledování" není v rámci společnosti a společenských vztahů nic nového, protože vždy existuje, ale za jiných podmínek (Meloy, 1998).

Popisy romantické lásky a vášně v poezii, v literatuře i v písních naznačují, že "šílenství a posedlost" někdy vedly k pronásledování objektu lásky. Toto chování bylo kvalifikováno jako heroické. Tento paradox může vysvětlovat ambivalenci, s jakou je tento jev přijímán společností, a umožňuje pochopit, proč kriminalizace proběhla tak pozdě.

Stalking je považován za relativně mladý fenomén. Jako zatím o otevřeném problému se o něm diskutuje především z hlediska kriminologie, kriminální psychologie a také trestního práva. Na půdě psychiatrie je však podobný jev znám již dlouho. Už v 18. století se psychiatr Pinel a pak jeho žák Esquirol zabývali popisem a objasněním tzv. erotomanie, jež je definována jako patologická vazba na jinou osobu projevující se alespoň na začátku jako umanutý obdiv nebo erotická náklonnost (Čírtková, 2004).

Ve 20. století se „erotické poblázněnosti“ věnovali další renomovaní psychiatři. Tuto skutečnost podnítil i tehdejší případ 53leté Francouzky, která žila v přesvědčení, že je do ní zamilovaný anglický král Jiří IV. Často se vyskytovala v blízkosti Buckinghamského paláce, domova jejího idolu a jakýkoli sebemenší podnět (např. záchvěv závěsu v okně paláce) si vysvětlovala jako projev lásky jejího „nápadníka“ k ní. Francouzský psychiatr de Clérambault přišel jako první s upozorněním, že motivem vůbec nemusí být erotika či

sexualita. Větší váhu podle něj může mít pýcha, pocit mimořádnosti sebe sama a narušení kontaktu s realitou (in. Čírtková, 2004).

Clérambault dále v první polovině 20. století popsal fáze průběhu „milostného pronásledování“ v následujícím třífázovém modelu (in. Čírtková, Vitoušová, 2007):

1. Stadium pýchy – erotoman je pln nadějných očekávání a vykazuje chování typu namlouvání a dvoření
2. Stadium zklamání – u erotomana se objevují obavy, cítí se zhrzen, oběť pronásleduje výčitkami a neopodstatněným obviňováním
3. Stadium hněvu – erotoman formuluje majetnické požadavky, naznačuje jejich prosazení cestou agrese, může vydírat nebo vyhrožovat..

Ve druhé polovině 20. století se poprvé zavádí a ustaluje pojem „stalking“, který zahrnuje širší škálu chování než dosavadní používané pojmy. Zároveň v té době mnoho vážnějších případů pronásledování, které se ve svém řešení dostaly až k soudu, zapříčinilo, že se problém přesunul z pole psychiatrického k vědním oborům úzce spjatým s kriminalitou. Asi nejznámější příklad představuje případ J. W. Hinckleyho, který v březnu 1981 uskutečnil atentát na R. Reagana. Jako důvod svého činu uvedl, že chtěl imponovat známé americké herečce a získat tak její přízeň. Hinckleyho chování se před atentátem vyznačovalo systematickým a umanutým obtěžováním, motivovaném láskou k herečce (Vacek, 2001).

Také nové podoby pronásledování, které se objevily (telefonní teror, cyberstalking, ex-partner stalking), přispívají k ústupu psychiatrizace tohoto problému. Tradiční psychiatrický pojem erotomanie je nahrazen pojmem stalking, který zahrnuje širší škálu jevů a zvýrazňuje především spojitost excesivního systematického pronásledování s násilím. Do popředí se dostávají předtím

opomíjené otázky jako například ochrana a pomoc oběti či pravděpodobnost překlopení pronásledování do přímého fyzického násilí vůči oběti anebo třetí osobě.

2.2 Definice pojmu stalking

Ve starším anglicko-českém slovníku znamenal „stalking“ stopování (zvěře), dnešní slovník „stalking“ překládá jako slídění, stopování, honbu.

V literatuře stále panuje neshoda ohledně definice pojmu "stalking". Stalking je obecně definován jako trvalé, nechtěné pronásledování jedince či obsedantní obtěžování jinou osobou, způsobující oběti strach o její bezpečí (Kienlen, in. Meloy, 1998). Meloy definoval stalking jako zločin zahrnující pronásledování jedince v průběhu času, které je ohrožující a potenciálně nebezpečné (Meloy, 1998).

Pathé a Mullen svou definicí zkombinovali definici Kienlena a Meloye. Stalking charakterizují jako rušivé chování, které je nejméně desetkrát opakované, a to po dobu nejméně jednoho měsíce, způsobující strach a úzkost a zahrnující všechny typy komunikace (Mullen, Pathé, 1999; také Jurtela, 2007).

Jinak řečeno, pod pojmem stalking si lze představit různé varianty pronásledování oběti. Příмым následkem je pak narušování soukromí, osobní svobody a lidské důstojnosti oběti. V závažných případech poškozuje stalking duševní i tělesné zdraví pronásledovaného či dokonce ohrožuje jeho život.

Stalking tedy zahrnuje různé formy (nejen) psychického terorizování podněcované nenávistí, pomstou či záští. Taková pronásledování bývají provázena zastrašováním a výhrůžkami a často se vyskytují u vztahů zaměstnaneckých (šéf – podřízený), soukromých kontaktů

(bývalí partneři), obchodních vztahů (klient – advokát) anebo profesionálních kontaktů (lékař – pacient) či sousedských vazeb.

Za nejužitečnější a obecně nepřijatelnější považuji následující definici od Čírtkové:

„Souhrnně lze pronásledování charakterizovat jako soustavné (systematické) a excesivní (tj. evidentně z normy vybočující) obtěžování jiné osoby projevy nevyžádané a umanuté pozornosti, podněcené v zásadě buď údajným či skutečným obdivem (erotickou náklonností) nebo pociťovanou záští, nenávistí či pomstou.“ (Čírtková, 2008, str. 55)

2.3 Hlavní znaky stalkingu

Oproti definicím panuje u autorů ve vymezení projevů pronásledování shoda. Mezi typické znaky patří (např. Meloy, 1998; Čírtková, 2002; Tjaden a Thoennes, 1998, 2001; Mullen, 2000; Ogilvie, 2000):

1) Opakované a dlouhodobé pokusy kontaktovat oběť pomocí dopisů, e-mailů, telefonátů, vzkazů, SMS zpráv, zasíláním dárků.

Obsah těchto zpráv může být příjemný až veselý, ale též urážející, nevkusný, vyhrožující.

2) Demonstrování moci a síly stalkera - výhrůžky a chování budící v oběti oprávněný strach a obavy.

K tomuto znaku patří například fyzické pronásledování oběti na ulici, výhrůžky přímého násilí, výhrůžky zabití apod. Podle Meloye pouze polovina pachatelů vyhrožuje své oběti a pouhá 2% všech případů stalkingu končí vraždou. Neexistují žádné spolehlivé prediktory nebezpečí smrti, ale riziko násilí se výrazně zvyšuje, pokud jsou výhrůžky explicitní (Meloy, 1998). V případě sadistického

pronásledovatele, který se snaží důsledně a zcela kontrolovat život oběti, je riziko napadení včetně usmrcení oběti také podstatně vyšší.

3) Poškození a ničení věcí - například poničené auto nebo dům (či jejich částí), uskladnění odpadu na pozemku oběti, poškození osobních věcí nebo i likvidace domácího zvířete. Do této kategorie spadá například i zasílání virů e-mailem, a tím mnohdy i způsobená ztráta dat v počítači oběti.

S uvedenými znaky souvisí i jednání „stalking by proxy“. Tento průvodní styl používá zhruba jedna třetina stalkerů. Jedná se o pokusy o kontakt a pronásledování přes třetí osoby. Pronásledovatel obratně zmanipuluje své okolí, někdy i okolí oběti a přesvědčí je třeba o tom, že obětí pronásledování je vlastně on sám. Okolí pak organizuje vzájemná setkání, domlouvá oběti, aby byla rozumná nebo informuje stalkera o záměrech skutečné oběti (Čírtková, 2008, Mullen, 2000).

Následující tabulka sestavená Vossem (2004) na základě jeho Darmstädter Stalking Studie uvádí četnost výskytu jednotlivých forem stalkingu, jak o ní referovalo 398 obětí (Voss, 2004):

Chování stalkera	Četnost výskytu v %
Telefonuje oběti	85 %
Potuluje se v její blízkosti	68 %
Pokouší se jí kontaktovat přes třetí osoby	65 %
Vyptává se na ni v jejím prostředí	55 %
Postává před jejím domem	54 %
Zasílá jí dopisy	50 %
Zasílá jí SMS	47 %
Sleduje ji	44 %
Posílá jí dárky	43 %
Beze slova postává (vysedává) v její blízkosti	39 %
Zanechává jí vzkazy na dveřích, v autě	35 %
Zasílá jí e-maily	35 %
Pronásleduje ji autem	35 %
Ničí její majetek	26 %
Vniká do jejího bytu	18 %
Zasílá jí šokující předměty	13 %
Objednává zboží či služby jménem oběti	10 %

Zdroj: <http://www.praeventionstag.de/html/GetDokumentation.cms?XID=94>

Navíc osm obětí z deseti uvedlo, že během pronásledování pociťovaly strach, a dvě třetiny postižených prožívaly silné až panické pocity. V mnoha případech se pachatel deliktu projevuje více formami chování najednou (Voss, 2004).

2.4 Falešné mýty o stalkingu

V nepoučené laické veřejnosti, ale i ve fundovaných reportážích či člancích, často o problému stalkingu panují určité mylné představy. Falešné mýty mohou přitom adekvátní jednání policie a justice s obětí ztěžovat nebo dokonce vést k chybným postupům v řešení případu. Čírtková zmiňuje pět nejčastějších a nejzávažnějších mýtů (Čírtková, 2008):

Mýtus 1 : pronásledování je nemoc či příznak psychické poruchy

Ve skutečnosti platí, že pronásledování sice může, ale také nemusí být spojeno s duševní poruchou pachatele. Stalkerovo jednání je patologické, nejedná se ale o komplexní duševní poruchu.

Mýtus 2 : pronásledování je motivováno erotickou touhou po oběti

Dnes je názor o samotné milostné podstatě překonán a připouštějí se i jiné typy motivace, především pak motivy odplaty či pomsty, zášti a nenávisti.

Mýtus 3 : pachatel je jen cizí, oběti neznámá osoba

Více než polovina případů stalkingu představuje ve skutečnosti pronásledování bývalým partnerem, v takovém případě tedy důvěrně známým člověkem.

Mýtus 4 : konfrontace pachatele s obětí je dobrou strategií řešení

Uplatňování mediačních strategií, tj. „urovnání konfliktu“ mezi pachatelem a jeho obětí, je v případech stalkingu zcela chybné. Každý kontakt mezi pronásledovatelem a jeho obětí totiž přizívuje pachatelovu posedlost, a tím vede k prodlužování obtěžujícího chování.

Mýtus 5 : zákazy přiblížit se a vyhledávat kontakt s obětí jsou vždy účinné

Soudem vyřčená opatření na ochranu oběti například zakazují pachateli vyhledávat jakýkoliv kontakt s obětí nebo se k ní na určitou vzdálenost přibližovat. Ačkoli jsou tyto příkazy obecně považovány za velmi užitečné, nelze je přeceňovat. Leckdy se mohou mít účinkem anebo dokonce krátkodobě vystupňovat agresi pachatele. Avšak občasná neúčinnost zákazů není důvodem pro jejich nepoužití či odmítání.

3. Pachatelé

Výzkumů pachatelů stalkingu existuje od zahraničních autorů mnoho, avšak obdobné výzkumy na české populaci zcela absentují. Provedené výzkumy sledovaly jak sociodemografické, tak psychologické aspekty.

Pohlaví: 79% pachatelů jsou muži (Mullen, 2000), Hall uvádí 84% zastoupení mužů (in. Meloy, 1998).

Věk: věk stalkera je mezi 15 a 75 lety, průměrný věk je 38 let (Mullen, 2000), Hall udává 18 až 70 let (in. Meloy, 1998).

Vzdělání: vzdělání se u pachatelů vyskytuje na střední až vyšší střední úrovni, což je v porovnání s jinou kriminální činností vyšší (Meloy, 1998).

Citový život: 4% jsou rozvedení a více než polovina nikdy neměli vztah (Pathé a Mullen, 2001). 63% stalkerů vyrůstalo v neúplné rodině (Kienlen, 1997).

Povolání: 38% stalkerů je nezaměstnaných, 56% má práci a 8% zaujímají významné místo (Pathé a Mullen, 2001). Hall ale udává zcela jiný výsledek, podle její studie napočítala pouze 3% nezaměstnaných pachatelů. Zdůvodnění rozdílu Hall vysvětluje na odlišném vzorku zkoumaných pachatelů, protože Pathé a Mullen

pracovali s pachateli, kteří už byli v minulosti trestně stíháni a vězněni.

Mezi studii panuje shoda, že pronásledování je podmíněno spíše osobností pachatele než situačními faktory. Lewis a Fremouw v této souvislosti hovoří o "charakterologických" příčinách, tedy že chování oběti má na spuštění pronásledování nepatrný nebo žádný vliv.

V popisu psychologických charakteristik pachatelů autoři označují jako typické: osobnosti s poruchovou seberegulací, impulzivní, explozivní či přímo agresivní, s alkoholovou či drogovou závislostí, s kriminálním záznamem, osoby vykazující dissociální (asociální) nebo narcistické charakteristiky, nezralí, nezdrženliví, emočně labilní a svou vůli prosazují bez ohledu na okolí. Psychologické studie také poukazují na poměrně významné odlišnosti v chování stalkerů-žen a stalkerů-mužů. V první řadě je zřejmý rozdíl ve schopnosti řešení problémů, kde muži za ženami velmi zaostávají. Zdá se, že muži se uchylují k obtěžujícímu pronásledování, protože neumějí řešit vztahové problémy jiným způsobem, ženy naopak volí pronásledování zcela programově a kontrolovaně (Čírtková, 2008, Meloy, 1998).

Od devadesátých let se množí výzkumy, které akcentují především forenzní hlediska. Zaměřují se na získávání poznatků, které lze upotřebit pro vypracování teorie tohoto jevu. Teorie pak zpětně slouží jako návod pro posouzení živého případu a pro hledání nejlepší strategie řešení v dané kauze. Forenzně zaměřené výzkumy sledují tedy dva praktické cíle (Meloy, 1998):

- posuzování rizika, které hrozí oběti při různých variantách pronásledování
- vypracování postupů intervence v daném případě neboli management případu.

Při řešení obou otázek sehraje klíčovou roli poznatky o pachatelích.

3.1 Typologie pachatelů

Existuje mnoho metod, jak pachatele podle nejrůznějších kritérií typologizovat, avšak žádná typologie nebyla dosud všeobecně přijata. Vzniklé typologie byly navrženy k použití v různých vědních disciplínách a jako takové se mění ve svých cílech a rozsahu. V naprosté většině se jedná o klasifikace založené na charakteristikách útočníků, v některých případech je primárním hlediskem vztah oběti a pachatele. V mnoha případech nelze přesně určit, do jakého typu pachatele zařadit, může vykazovat znaky z více typů. Dále je možno typologiím vytknout přílišnou mnohoznačnost, avšak největší problém hledávám v nízké možnosti praktického využití pro celý management stalkingu.

Obecně se dají rozlišit tři typy:

1. oběť osobu agresora zná a ví, o koho jde
2. oběť osobu agresora zná, ale neví, že právě tato osoba je agresorem
3. oběť osobu agresora nezná

V prvním případě se může jednat o bývalého partnera, přítele, ale také např. spolupracovníka v zaměstnání. Zde je oběti známo, kdo je agresorem. Pouze tedy v případě, že se agresor oběti identifikuje.

V druhém případě může jít o tytéž osoby, avšak v tomto případě se agresor oběti neidentifikuje a oběť netuší, že agresorem je bývalý přítel nebo soused apod.

Ve třetím případě agresor oběť v podstatě nezná. Může se jednat např. o obtěžování celebrity.

3.1.1. Typologie podle objektu pronásledování

V roce 1993 Holmes rozčlenil pronásledovatele do šesti základních skupin podle objektu jejich pronásledování (in. Boon a Sheridan, 2002):

1. pronásledovatel celebrit (celebrity stalker),
2. pronásledovatel ex-partnera (domestic stalker),
3. pronásledovatel politiků (political stalker),
4. pronásledovatel z vášně (lust stalker) - sexuálně motivované pronásledování s častým střídáním svého objektu,
5. pronásledovatel ze zjištěné motivace (hit stalker) - účelové, např. vyděračské pronásledování,
6. pronásledovatel zhrzený a odmítnutý v lásce (love-scorned stalker).

3.1.2 Typologie stalkerů podle rizikovosti pro oběť

Autory typologie s ohledem na nebezpečnost jsou autoři sdružení kolem P. Mullen (Mullen, 2000):

1. Odmítnutý pronásledovatel (rejected stalker)

Tato osoba se dopouští pronásledování v důsledku rozčarování a roztrpčení z ukončeného vztahu. Může jít o vztah intimní, rodinný, pracovní či obchodní, není výjimkou i vztah terapeutický. Spojuje se zde kombinace snahy o usmíření, touhy po pomstě, pocitu opuštění spojené s frustrací, vztekem, závistí a smutkem.

2. Hledač intimity (intimacy seeker)

Tento typ touží po vztahu s osobou, která ho zaujala. Předpokládá, že bude její city opěťovat. Negativní reakci na pokusy o kontakt pronásledovatelé neakceptují, jsou vůči ní rezistentní, odmítají uvěřit. Odmítnutí reinterpetují, překrucují a vysvětlují si ho pozitivně. Stalker

si obvykle vybírá osoby cizí nebo povrchně známé. Z jejich řad se rekrutuje většina pronásledovatelů celebrit. Neusilují primárně o sexuální vztah, ale dominuje touha po akceptaci uctívanou osobou. Pronásledovatelé tohoto typu mívají obvykle prázdný život, smyšlený vztah je zpravidla jediným "vztahem" v jejich momentálním životě. Cílem je zde navázat vztah s možností rozvíjení žárlivosti, dokonce i násilného chování, pokud stalker zjistí lhostejnost.

3. Nekompetentní nápadník (incompetent suitor)

Tento typ chce nějaký poměr, ale nehledá intimitu ani opětovný vztah, ale hledá rande nebo sexuální schůzku. Tuto skupinu tvoří sociálně a interpersonálně málo způsobilí jedinci. Díky svému nižšímu intelektu obtížně rozeznávají jasná odmítnutí, snahu po čase vzdají, ale poté se upnou jinam, vyberou si jiný objekt pro pronásledování.

4. Zlostný pronásledovatel (resentful stalker)

Svou oběť úporně pronásleduje kvůli skutečné či domnělé újmě, kterou mu oběť přivodila. Cítí se sami obětí, cítí se poškozeni, jsou plní zášti. Tito stalkeri vynikají ve vyhrožování a zastrašování, bývají velmi vytrvalí. Obtěžování jim přináší satisfakci, jde jim o moc a kontrolu nad obětí. Jejich terčem může být jedinec, ale i celá skupina (například organizace). Nejčastěji se jedná o zaměstnance, kteří byli propuštěni.

5. Predáterský pronásledovatel (predatory stalker)

Jeho cílem je útočné, obvykle sexuálně agresivní chování. Vyznačuje se systematickostí v postupech, sbírá informace o oběti, fantazíruje o agresivním útoku. Pronásledování probíhá skrytě, aby pachatel oběť před finálním útokem nevystrašil. Někteří pachatelé mají radost z toho, že dávají oběti pomalu v náznacích najevo, že je sledovaná, kochají se postupným odhalováním identity. Jde o vzácnou, málo početnou skupinu.

3.1.3. Typologie stalkerů spojující více pohledů

Doposud uváděné poznatky se opíraly o výzkumy pachatelů podstupujících terapii v léčebném zařízení nebo o analýzu policejně dokumentovaných případů. Pro posuzování skutečných případů skýtají zmíněné typologie mnohdy jen orientační vodítka. Právě na tento handicap zareagoval unikátní projekt ve Velké Británii. Taxonomie pronásledovatelů, která vznikla ve Velké Británii díky spolupráci policejních profilovačů s dalšími experty, poprvé využila také údaje od obětí pronásledování. V rozsáhlém výzkumném projektu usilovali autoři Boon a Sheridan o získání pokud možno kompletních údajů o vývoji celkem 124 skutečných případů. Jejich cílem bylo vyvinout přímo pro policisty přehlednou taxonomii pronásledovatelů, kterou by mohli využít při řešení živých případů. Taxonomie zahrnuje popis čtyř základních typů pronásledovatelů, četnost jejich výskytu a také základní instrukce pro postup a řešení skutečných případů (Boon a Sheridan, 2002, Čírtková, 2008):

Typ 1: pronásledování ex-partnerem

Četnost výskytu tohoto typu činí minimálně 50 % všech případů pronásledování. V anamnéze vztahu lze obvykle zjistit domácí násilí. Pachatelé vykazují značnou hostilitu, jsou vedeni negativními emocemi, ale dovedou při pronásledování uplatnit chladnou kontrolu. Nevadí jim, že se stávají předmětem zájmu policie. Riziko fyzického násilí stejně jako ničení věcí je značné. Výhrůžky vůči oběti je třeba brát velmi vážně. Doporučuje se eliminovat jakýkoli kontakt mezi obětí a vyhrožovatelem.

Typ 2: pronásledování umanutým (poblázněným) obdivovatelem

Četnost výskytu obnáší zhruba 18 %. Podle věku se rozlišují dva podtypy: mladý obdivovatel a obdivovatel středního věku. Milovaná osoba (idol) zcela prostupuje myšlením stalkera. Celý vět a události jsou vždy interpretovány ve spojení s milovanou osobou. Idol

je ohniskem fantazie obdivovatele, která je a zůstává romantická (např. zasílá milostná psaníčka). Intenzivní touha stalkera po milované osobě je opakem hněvu, který se projevuje například u ex-partner stalkingu. Ve vztahu bývá kladen důraz na naději. Stalker je tak orientován spíše na budoucnost. Milovaná osoba je vyhledávána s nezákladnou lstí.

V tomto typu vztahu je poměrně nízká úroveň nebezpečí. Obtěžování není charakterizované hrozbami, hrůznými dary a negativními kroky. Věk pachatele je typicky teenagerský či střední.

V případě mladého obdivovatele se doporučuje poradenství a psychologická intervence zahrnující opatrné a chápající kroky vedoucí ke změně jeho kognitivní perspektivy. U obdivovatelů středního věku se uplatňuje v zásadě tentýž postup doplněný o eliminaci veškerých fyzických kontaktů s obětí (terčem nežádoucích projevů náklonnosti se mohou stát nové kolegyně na pracovišti atp.).

Typ 3: fixovaný pronásledovatel s psychickými poruchami

Četnost výskytu je v tomto případě 20%. Rozlišují se dva podtypy podle nebezpečnosti. Méně nebezpečný fixovaný pronásledovatel se zaměřuje zejména na ženy, se kterými přichází profesně do kontaktu. Má blízko k poruchám osobnosti a chování (psychopatie). Žije v iluzorní představě o reálnosti ideálního vztahu a má pocit, že i oběť si přeje kontakt s ním. Má však náhled na realitu. Jen zřídka se uchyluje k silným hrozbám, vyniká spíše ve schopnosti manipulace. I v tomto případě se doporučuje absolutní přerušování kontaktů mezi pronásledovatelem a obětí.

Fixovaný pronásledovatel se zvýšenou nebezpečností se vyznačuje závažnějším stupněm psychického narušení. Je pravděpodobné, že byl již v péči psychiatrického zařízení nebo evidován policií pro své problematické chování. V jeho anamnéze bývají sexuální nápadnosti i agresivní projevy. Neustále se pokouší oběť kontaktovat (telefonní

teror, SMS, návštěvy na pracovišti atd.) a ve svém pronásledování je nevypočitatelný. Objevuje se v nepravidelných časech na různých místech. Typickými oběťmi bývají jak ženy, tak muži s vyšším sociálním statusem (celebrity, významné či atraktivní osoby v určitém lokálním prostředí, např. profesor na univerzitě). Obětem se v těchto případech doporučuje iniciovat psychiatrické či forenzní přezkoumání pronásledovatele. I zde je nutné přerušit jakýchkoliv kontaktů.

Typ 4: sadistický pronásledovatel

Četnost výskytu se odhaduje zhruba na 12 %. Vždy jde o velmi vážnou situaci, neboť pachatel vykazuje značnou nebezpečnost. Většinou to bývá někdo, kdo je stalkerem vnímán jako „hodnotný“, „šťastný“, „stálý“ či „spokojený“.

Na počátku vztahu bývá častá velmi nízká úroveň obeznámenosti pachatele s obětí. Stalker se snaží vystupovat jako laskavý člověk, ale na rozdíl od „poblouzněného obtěžování“ má tendenci negativní orientace na techniky, které mu slouží ke znepokojení, znervóznění a poté odebrání síly oběti. Dominantním znakem je snaha pronásledovatele zcela kontrolovat život oběti, nápadný je sklon k eskalaci kontroly a zastrašování oběti. Vůči oběti střídá pachatel projevy násilností a laskavosti, oběť tak ztrácí schopnost orientovat se v situaci. Výroky typu „zemřeme spolu“ nejsou výjimečné. Vnější intervence bývá v těchto případech obtížná. Terapeutickou péčí mnohdy potřebuje i oběť. Doporučuje se okamžitá izolace oběti od pronásledovatele. Často je nutné utajovat pobyt oběti, neboť pachatel má tendenci ji vyhledat a získat zpět pod svou kontrolu.

Pro posuzování hrozby napadení oběti existují vedle prezentované obecné taxonomie i další instrumenty, které se zaměřují na konkrétní varianty pronásledování. V současné době je značná pozornost věnována především pronásledování spjatému s domácím násilím.

Pro tuto situaci byl ve velké Británii vytvořen posuzovací systém SARG (Spousal Assault Risk Guide), který pro policejní verzi sestavil seznam specifických prediktorů násilí (Čírtková, 2008):

- mužské pohlaví,
- alkoholová a drogová závislost
- kriminální anamnéza (hlavně sexuální a násilné trestné činy)
- sebevražedné sklony
- nezaměstnanost
- sociální izolace
- poruchy osobnosti a chování
- násilné fantazie či kognice či kumulování frustrací
- odmítání poradenství a terapie
- dostupnost zbraní

„Pachatelé pronásledování pocházejí ze všech sociálních vrstev a všech věkových kategorií. Zhruba 80 % jsou muži, většině z nich je mezi 30 a 40 lety. Průměrný věk stalkerů je tedy ve srovnání s věkem jiných pachatelů spíše vyšší. Mnoho stalkerů je nezaměstnaných, neboť o své místo přišli právě z toho důvodu, že jim jejich pronásledování zabíralo příliš času. Pachatelé většinou bývají trestně bezúhonní, bez drogové závislosti a s nevýraznou profesní biografií.“

(http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/trestni-pravo/print_1/art_5000/lay_3/posuzovani-stalkingu-z-kriminalistickeho-a-psychiatrickeho-hlediska.aspx).

Rozpoznat a odhalit stalkera nemusí být vůbec jednoduché a mnohdy se to ani nepodaří. Může se jednat o společensky zcela normální osobu, u které její deviantní chování nelze vytušit.

3.2 Motivy pronásledování

Pronásledovatelé často uvádějí pro své jednání povrchní, nepravé, zkreslené motivy. Za skutečné motivy pronásledování jsou pokládány (Jurtela, 2007, Meloy, 1998):

- vyhledávání blízkosti (kontaktu) s obětí (asi 28 % případů),
- získání moci a totální kontroly nad životem oběti (asi 36 % případů),
- rozhodnutí zničit psychické i fyzické blaho oběti.

Na otázku, proč dochází k pronásledování, odpovídají výzkumy Mullen a zaměřené na motivaci pachatelů. Podle autora lze u pronásledovatelů identifikovat pět hlavních motivačních vzorců (Mullen, 2000):

- reakce na odmítnutí,
- hledání intimity a blízkosti,
- ventilování hostility a nenávisti,
- pronásledování z nedostatku kompetencí řešit vzniklou situaci jinak,
- pronásledování jako důsledek predátorské (útočné) agresivity.

Uvedené motivační vzorce mají praktický význam pro následné kroky v řešení případu. Například pachatelé hledající intimitu a blízkost za každou cenu trpí často vážnými duševními poruchami i psychotického rázu. Právní opatření mohou být neúčinná, místo policejní intervence je na místě včasná spolupráce s psychiatry. Naopak u pronásledovatelů, u kterých dominuje reakce na odmítnutí, lze předpokládat respekt k formálním právním krokům.

4. Domácí násilí a pronásledování (ex-partner stalking)

Domácí násilí a pronásledování bývalým partnerem představují dvě samostatné verze partnerského násilí, ale často druhý jev navazuje na první. Jak už bylo zmíněno, ne vždy nefunguje prostorové či právní oddělení partnerů jako cesta k ukončení domácího násilí. V případě že pokračuje, překloupí se jiných podmínkách do alternativní podoby násilí – tj. do pronásledování bývalým partnerem (ex-partner stalking). Pronásledovatel už nežije s obětí ve společné domácnosti, takže ji týrá a terorizuje jiným dostupným způsobem. Typický pronásledovatel se uchyluje k psychickému teroru. Obtěžuje svou oběť nevyžádanými projevy zájmu, pokusy o kontrolu a kontakt a nakonec se může uchýlit i k nebezpečnému vyhrožování. V extrémních případech dochází i k fyzickému násilí či vraždě (2%) pronásledované oběti. Právě o těchto případech lze hovořit jako o tzv. „avizovaných zločinech“, protože bývalý partner dlouho před konečným napadením oběti oznamuje (avizuje), co hodlá učinit. Stále ale neexistují spolehlivé prediktory pro ohrožení života oběti.

Souvislosti či vzájemné vazby mezi domácím násilím a pronásledováním patří v zahraničí momentálně k hojně zkoumaným otázkám. Výzkumné projekty se zaměřují především na srovnávání domácího násilí a pronásledování bývalým partnerem jako dvou samostatných, svébytných jevů. Předmětem zájmu je především srovnávání pachatelů a obětí obou forem partnerského násilí. Výzkumná zjištění jsou zatím málo přehledná. Lze je shrnout takto (Čírtková, 2008):

- Mezi oběťmi domácího násilí a oběti ex-partner stalkingu nelze klást rovnítko. Jejich potřeby na pomoc a intervenci jsou různé. Jinak řečeno na místa pomoci se obrací obě skupiny s různými požadavky a jejich případy vyžadují jinou strategii intervence.
- Oběti ex-partner stalkingu vyhledávají přitom pomoc dříve než oběti fyzického násilí, oběti domácího násilí často bezpráví dlouho (a v mnoha případech vůbec) nehlásí. Oběti pronásledování bývalým

partnerem bývají také aktivnější ve vyhledávání různých zdrojů pomoci. Významnou roli přitom zřejmě hraje fakt, že oběti pronásledování již nežijí ve společné domácnosti s ohrožující osobou a vyhledat nepozorovaně pomoc je pro ně tudíž po praktické stránce jednodušší.

- Zdaleka ne všechny případy domácího násilí se překlopí do pronásledování. Pouze určitá část násilných osob pokračuje v domácím násilí cestou pronásledování. Jednoznačně přitom dominují muži, tj. ex-partner stalking, který je pokračováním domácího násilí, je jasně doménou mužů. Pro ženy, které pronásledují bývalé partnery, je naopak typický klasický stalking bez vazby na domácí násilí.

4.1 Specifika pronásledování, které je pokračováním domácího násilí

V zahraniční literatuře existují retrospektivní data vycházející z analýzy případu pronásledování. Dle výzkumů v USA je vazba stalkingu na předcházející domácí násilí velmi vysoká. Studie Hoffmanna a Vosse (2006) zmiňují, že až 81 % obětí ex-partner stalkingu bylo předtím ve vztahu fyzicky atakováno a 32 % obětí zažívalo ve vztahu i sexuální násilí. Sheridan a Hoffmann (2005) provedli studii v Německu a Velké Británii, ve které uvádějí, že zhruba 30 – 40 % obětí stalkingu se setkala dříve s domácím násilím, kterého se dopouštěl současný stalker.

Velká vazba mezi pronásledováním a domácím násilím je všeobecně považována za prokázanou, a to bez ohledu na různost výzkumných zjištění (Čírtková, 2008). Hoffmann a Voss za dominantní znak právě této verze pronásledování bývalým partnerem považují zvýšené riziko fyzického násilí (in. Čírtková, 2008). Je pravděpodobné, že pachatel, který má zkušenost s domácím násilím přejde od čistě psychologického teroru (telefonování, mailování, zasílání SMS zpráv, postávání v blízkosti oběti, slídění) k fyzickému násilí. Prvními

projevy jsou poškozování a ničení věcí oběti, demolování jejího majetku, útoky proti zvířecím mazlíčkům. Vše může vygradovat fyzickým napadením nebo i smrtí oběti (nebo třetí osoby).

Podle Čírtkové již v zahraničí probíhají výzkumy za účelem stanovením jasných a spolehlivých indikátorů překlopení domácího násilí do nebezpečného pronásledování bývalým partnerem. Zohledňováním osobnostních rysů stalkera i oběti se výzkumníci snaží vytvořit jednotlivé profily účastníků deliktu a srovnávat je. Podle Duttona (1995) se obecně rozlišují 3 varianty ohrožujících osob (in. Čírtková, 2008):

- obecně agresivní typ – je agresivní ve vztahu i mimo vztah,
- kontrolující se typ – občasné výbuchy domácího násilí souvisí s jeho skryvanou vnitřní nejistotou,
- emočně nestabilní typ – vyznačuje se tzv. úzkostnou vazbou, poruchami osobnosti; má největší pravděpodobnost uchýlení se k pronásledování

Hoffmann a Voss (2006) odhlížejí od profilů osobnosti a zaměřují se na identifikaci konkrétních pozorovatelných projevů domácích násilníků - varovným signálům. Jako takové signály označují (in. Čírtková, 2008)

- projevy vlastnictví,
- úzkostná vazba (verbálně projevuje obavy o vztah, nechce bez partnera/ky žít, po incidentu prosí o novou šanci...),
- emocionální výkyvy od totální oddanosti až po výbuchy agrese,
- falešné usmíření (opakované ujišťování, že se napraví, po incidentu dává dárky, prosí o odpuštění...).

4.2 Typy ex-partner stalkingu

Hoffmann a Kükenová (2006) rozlišili dvě varianty pronásledování bývalým partnerem, a to defenzivní a ofenzivní. Liší se vazbou na domácí násilí. Oba vzorce pronásledování mají podle nich i odlišnou psychologickou podstatu (in. Čírtková, 2004).

4.2.1 Defenzivní ex-partner stalking

Defenzivnímu ex-partner-stalkingu nepředchází žádné fyzické domácí násilí. Jeho motivem je obsesivní, úporná snaha o obnovu vztahu, která se demonstruje vyhledáváním kontaktu s minulým partnerem a pokusy a prosby o usmírování.

4.2.2 Ofenzivní ex-partner stalking

Ofenzivní ex-partner-stalking je naproti tomu pokračováním fyzického domácího násilí a je motivován snahou o obnovení kontroly a moci nad obětí. Je nutné mít zde na paměti hrozící se rizika fyzického napadení. Je třeba zmínit fakt, že vyhledání pomoci ze strany oběti ofenzivního stalkingu může být spouštěcím mechanismem pro výbuch agrese u pronásledovatele.

Nejasně zodpovězenou otázkou stále ještě zůstává dynamika a jednotlivé fáze ofenzivního ex-partner stalkingu. Větší důraz na diachronický přístup ke zkoumání fenoménu pronásledování by měl dokreslit dosavadní obraz o epigenezi tohoto jevu. Pak by bylo možné v praxi u jednotlivých případů určit aktuální stav a fázi průběhu a snadněji tak určit náležité kroky v jeho managementu. Do strategií řešení ex-partner stalkingu je tudíž vždy nutné brát v potaz případné předcházející domácí násilí, poněvadž v takovém případě je riziko fyzického napadení vyšší.

5. Stalking u adoslescentů

Myšlenkou, zda se stalking může vyskytovat také u mladých dospívajících lidí se zabýval J. McCann (in. Boon a Sheridan, 2002). Ve svém výzkumu autor vycházel hlavně z podobností s jinými formami násilí u lidí mladého věku. Jedním z hlavních rizik, kde byl diskutován problém stalkingu, jsou relativně neškodné formy „poblouznění“ a vztahového „vetření se“, které jsou obvyklé mezi mladými lidmi, jako například posílání milostných psaníček, snaha o sledování při převlékání, romantická fixace, drobné obtěžování apod., které může být mylně charakterizované jako stalking. McCann citoval ze své studie 13 zadokumentovaných případů stalkingu u dětí a adolescentů a uvedl, že našel mnoho společného s výzkumy v dospělé populaci. Většina pachatelů byla mužského pohlaví, většina obětí byla pohlaví ženského, více než v polovině případů byly zaznamenány explicitní hrozby směrem k oběti, mladiství pachatelé používali stejné techniky k pronásledování oběti, které nejčastěji zahrnovaly telefonická volání, psaní dopisů a fyzické kontakty. Je velmi obtížné stanovit rozsah stalkingu u dětí a adolescentů, neboť chybí výzkum, který by byl zaměřen na tuto oblast. McCann proto odhaduje, že stalking mezi dětmi a adolescenty je signifikantní, ale dosud nerozpoznaný problém mezi mladou populací. Uvedený autor použil výsledky ze studií Violence Against Women Grants Office, kde bylo zjištěno, že 12% mužských i ženských obětí bylo pronásledováno před dosažením věku 18ti let. V otázce dynamiky stalkingu u mladé populace McCann rovněž našel podobnosti s dospělou populací. Podobně, jako ve většině studií, byl často nacházen předchozí vztah oběť-útočník, tak i v případech obtěžování mezi mladými lidmi autor zjistil, že nejčastější forma zahrnuje mladé muže, kteří se opakovaně pokouší sblížit s dospělou osobou či svým vrstevníkem, v naprosté většině opačného pohlaví, popř. se snaží udržet vztah, který se rozpadl. Byly zaznamenány i případy, kdy stalking byl iniciován v pokusu pomstít se za odmítnutí. Další forma zmiňovaná McCannem je obsedantní zaujatost veřejnou

osobou. Mezi teenagery je zcela normální identifikace s jednotlivými celebritami, hudebními idoly, herci apod. McCann uvádí, že zjistil spojení mezi stalkery v dospělosti, kteří v adolescenci vykazovali silnou obsedantní fixaci na známou osobu (in. Boon a Sheridan, 2002).

6. Cyberstalking

Tato nová podoba stalkingu v kybernetickém se objevila se zrodem internetu. Cyberstalkeři patří ke skupinám uživatelů počítačů a informačních technologií. Moderní doba počítačů a internetu jim velmi nahrává, stalking tímto představuje velmi snadný a anonymní způsob, bez jakékoli sociální kontroly, s možností dlouhodobého a systematického pronásledování či poškozování oběti. Cyberstalker oběť pronásleduje bez velkých finančních nákladů a bez problémů i na velkou vzdálenost. Prostřednictvím internetu lze oběti adresovat nevyžádané zprávy do e-mailové schránky či na mobilní telefon, dále dotýcného poškozovat vytvářením fám a „drbů“ zveřejněných na všeobecně přístupných webových stránkách. V jednoduchých počítačových programech je možné fotografie nebo videa fotomontáží upravit a pak je zveřejnit nebo komukoli rozesílat, stejně tak jako viry, spamy a hoaxy a systematicky tím oběť „depat“.

Mezi nejčastější projevy cyberstalkingu tedy patří (Bocij, 2004):

- zasílání obtěžujících a nevyžádaných e-mailů (spamů)
- šíření pomluv o oběti v různých chatovacích místnostech a internetových fórech,
- negativní prezentace oběti kdekoli na internetu (fotografie, videa apod.)
- vyhrožování prostřednictvím internetu,
- elektronická sabotáž (zavirování počítače, slídění v počítači oběti, odcizení nebo poškození elektronických dat).

Jako u stalkingu v reálném prostředí bývají pachatelé většinou muži, v roli obětí se častěji ocitají ženy.

Téma cyberstalkingu zde nebudu více rozvádět, obsah tématu by zasloužil další samostatnou práci.

6. Pronásledování celebrit

Právě pronásledování celebrit upozornilo na přítomnost stalkingu ve společnosti. Zapříčinila to vražda mladé americké herečky roce 1989. Ta byla zastřelena ve dveřích svého domu po několikaměsíčním pronásledování jejím fanouškem. Shodou okolností ve stejné době byly zavražděny další tři neprominentní ženy, jejichž případy nesly obdobné znaky a souběh těchto případů způsobil obrovský zájem o tento fenomén, kdy se problematika zaměřila nejen na celebrity. Následujícího roku byly přijaty specifické „anti-stalkingové“ zákony (1990) a policie v Los Angeles a později i na dalších místech zřídila specializovaná oddělení, tzv. „Threat Management Units“ (Čírtková, 2008).

„Dnes se předpokládá, že z celkového počtu obětí stalkingu tvoří celebrity zhruba jednu třetinu. Na druhé straně pro ně představuje pronásledování nikoli výjimečnou zkušenost. Podle výzkumu univerzity v Darmstadtu se 72 % známých osobností setkalo s obsesivním „fanouškem“. Průměrná doba pokusů o kontakt trvala 21 měsíců.“ (Čírtková, 2008, str. 68)

Pachatele, kteří pronásledují celebrity, spojují typické znaky. Taková "hledáči intimity" jsou většinou lidé osamocení a spíše nešťastní. Nemají schopnost navazovat sociální kontakty, a z toho důvodu se uchylují k představám o vyfantazírovaných vztazích. Často mívají poruchy osobnosti, na rozdíl od pronásledovatelů neprominentů mívají psychotické potíže. Takovému stalkerovi nejde o sex, žije

spíše romantickými myšlenkami, o fyzickou přítomnost a samotnou akceptaci. U celebrity stalkerů se lze často setkat s proměnlivostí jeho objektů, byly zaznamenány i případy paralelního pronásledování více osob (Čírtková, 2008).

U pronásledování celebrit se rozlišují různé vzorce pronásledování podle role, do které stalker svou oběť dosadil. Jsou to (Čírtková, 2008):

- milenec/milenka - zasílání dárků a dopisů, sexuální či idealizovaná asexuální varianta,
- člen rodiny - zasílání pozitivních dopisů a drobných dárků povětšinou staršími lidmi, kteří se cítí osamoceni,
- oběť delikventní sexuality - nebezpečné, stalker se připravuje k nečekanému útoku,
- nepřítel - nebezpečná varianta, vulgární slovník v kontaktování motivovaném záští a hněvem (např. proti politikům)
- údajný spiklenec - pisatel (obdivovatel) např. TV moderátorce líčí, jak odhaluje její signály náklonnosti,
- cesta ke slávě - stalker za účelem zviditelnění vybírá co nejslavnějšího člověka.

Uvedená typologie nepředstavuje čisté typy, v praxi se mohou přeměnit jedna ve druhou, přičemž tato změna s sebou může přinést riziko napadení oběti, jednotlivé varianty se mohou různě prolínat nebo pachatele nelze jednoduše zařadit.

7. Oběti

Obětí stalkera může být v podstatě každý člověk, a to nezávisle na věku, pohlaví, sociálním statutu, sociálním původu a individuálních sklonech. Vyšší riziko viktimizace představují lidé pracující v exponovaných povoláních (politici, zpěváci, soudci apod.) Oběťmi

bývají z 75% ženy a z 25% muži, většinou ve věku od 26 do 50 let, přičemž se řadí mezi osoby osamocené či právě po rozchodu s partnerem (Tjaden a Thoennes, 1997).

Podle Jurtelové se obětí často vyskytuje sklon k submisi a pasivnímu podrobování se ve vztazích, tudíž pro ně bývá obtížnější jednoznačně a přesvědčivě sdělit ex-partnerovi nebo nápadníkovi, že o kontakt nemají zájem (in. Čírtková, 2008).

Podle informací, sdělených mi Bílým kruhem bezpečí, je každý desátý návštěvník poboček a každý desátý volající na krizovou linku Dona obětí stalkingu, z toho je asi 8 % žen a 2 % mužů. Ačkoli je stalkerů v sukních výrazně méně než mužů, pronásledování z jejich strany bývá nezdárka v jistém smyslu dokonce horší. Ženy totiž jednají více systematicky a programově.

7.1 Vliv stalkingu na oběť

V počáteční fázi pronásledování si oběť neuvědomuje, podle jakého scénáře se bude v dalších týdnech její život odehrávat, v případě pronásledování bývalým partnerem může mít špatné svědomí, vyčítat situaci sama sobě a stalkera litovat. Vůbec netuší, že pronásledování pro ni jako pro oběť představuje dlouhodobou náročnou situaci a proto jí způsobuje chronický stres, který může vyvolávat fyzické či psychické onemocnění, popř. může takový stav udržovat. Dotyční postižení mají často závažné zdravotní potíže, trpí symptomy posttraumatické zátěže (znovuprožíváním, vyhýbáním se, hypervigilancí), depresi, všeobecným strachem nebo jinými psychickými poruchami.

Až jedna čtvrtina pronásledovaných má sebevražedné myšlenky, oběti stalkingu trpí posttraumatickou stresovou poruchou na takovém stupni, který odpovídá přežití letecké katastrofy (Čírtková, 2004).

Na stupnici psychických pocitů, kterou vypracovala WHO, vykazuje kritické hodnoty blížíící se depresivnímu stavu více než polovina obětí, zatímco u osob stalkingem nepostižených je to pouze 25%. Ve studii Kuehnera a Weisse z roku 2005, která se zabývala zvláštními symptomy, měly oběti na všech zkoumaných stupnicích (somatické symptomy, deprese, pocit strachu a stresová zátěž) daleko vyšší hodnoty než osoby, které stalkingu vystaveny nebyly (in. Čírtková, 2004).

Tento trestný čin nepochybně oběť viktimizuje i sekundárně, kdy je při řešení a i po zdánlivém vyřešení případu její psychické poranění znovu otvíráno.

7.2 Obrana před stalkingem

Při obraně před stalkingem je důležité, aby oběť přímo a jednoznačně dala stalkerovi na vědomí, že nemá o jeho projevy zájem. Současně je nutné se bez výjimky vyhnout veškerým stykům s pachatelem, schůzkám, esemeskovaní apod., protože nové a nové kontakty stalkera jen posilují, neboť „s jídlem roste chuť“.

Pokud se člověk stane obětí obtěžování, měl by tuto skutečnost nahlásit na policii. K tomu je dobré uchovat si všechny projevy a důkazy obtěžování (záznamy telefonních hovorů, dopisy, e-maily, SMSky...).

Možnou ochranu a obranu po dobu obtěžování představují změny chování a zvyků (změna nákupního střediska, pohyb po jiných trasách, změna telefonního čísla a e-mailové adresy, výměna zámků...).

Při výskytu mimo domov je bezpečnější pohyb s dalším členem rodiny nebo jinou důvěryhodnou osobou s předem domluveným vzájemným postupem v případě, že nastane krizová situace. Mobilní telefon, připravený v kapse oběti pro případ přivolání pomoci, je též

nezbytností, jako praktické se jeví i nošení při sobě legálních prostředků pro svoji obranu (pepřový sprej, alarm).

V krajním případě se lze pokusit pronásledování zastavit změnou zaměstnání či změnou bydliště.

7.3 Kontakt policie s obětí pronásledování

Podle zahraničních výzkumů (Mullen, 2000) se oběti s pomocí obracejí nejvíce na policii. Situace ohledně informovanosti Policie ČR o stalkingu ale bohužel naznačuje, že zdaleka není s problematikou obeznámena a o vhodných postupech řešení proškolená. Neexistují instrukce pro postup policie vůči případům pronásledování. Stalking by se tak stále mohl rozplývat do několika skutkových podstat či spadne do kategorie přestupků, zvláště jsou-li pronásledující aktivity pachatele posuzovány izolovaně jako jednotlivé příhody. Nasvědčují tomu i zkušenosti z poraden pro oběti trestné činnosti, které potvrzují malé pochopení policistů pro situaci oběti (Čírtková, Vitoušová, 2008). Přitom dostatečná vnímavost vůči oběti, rozhovor s ní a schopnost poradit snižují psychickou traumatizaci i strach z agrese pachatele.

Při prvním kontaktu policie je třeba obětem jasně sdělit, že momentální situace sice nevznikla jejich vinou, ale přesto by měly přijmout zodpovědnost za svoji bezpečnost. Na prvním místě stojí doporučení přerušit s ohrožovatelem jakýkoli kontakt. Vhodné je zapojit třetí osobu, například proto, aby informovala pachatele o právních krocích oběti. Další možností je preventivně informovat důvěryhodné sousedy a poskytnout jim např. popis pronásledovatele. Vždy je nutné oběti poradit, aby si vedla dokumentaci o pronásledování a vyhrožování. Další doporučení závisí na konkrétních okolnostech případu (bezpečnostní plán k minimalizaci

rizika přímého napadení, vhodné právní kroky, jiné varianty postupu atd.).

8. Přístupy k řešení problematiky

Pro celou současnou forenzní psychologii je charakteristický deliktově specifický přístup. Pro stalking to jistě platí dvojnásobně, každý případ se vyznačuje jinými motivy, projevy, dynamikou. Při zvážení všech psychologických i sociálních aspektů jistě nemůže existovat jediný univerzální přístup řešení. K ukončení jevu se nabízejí různá opatření, která jsou nutná správně aplikovat.

8.1 Legislativa

Legislativa byla do nedávné doby vůči tomuto problému sterilní, avšak situace se od roku 2010 změnila. Poslanecká sněmovna ČR v listopadu 2008 schválila návrh nového trestního zákona, v lednu roku 2009 prošel návrh zákona Senátem ČR a následně ho podepsal prezident ČR. Stalking bude od 1.1.2010 trestným činem, maximální sazba za stalking bude činit 3 roky.

Stalking dnes ještě v České republice v právním řádu zakotven není. Pokud tedy v praxi dojde k pronásledování, může naplnit znaky trestného činu pouze s dalšími projevy útočnicka. Z pohledu občanskoprávního by se pak mohlo jednat o porušování práva na ochranu osobnosti. Z pohledu trestního zákona by mohlo jít například o trestný čin omezování osobní svobody (eventuálně porušování domovní svobody), také například o týrání osoby žijící ve společném bytě nebo domě. Domácí násilí je již v ČR trestné od června 2004, od roku 2007 pak může policie lidi, kteří ubližují svým blízkým, vykázat na deset dní z domova. Podle statistik Bílého kruhu bezpečí za celý

rok 2007 Policie ČR zasahovala u více než šesti tisíc případů domácího násilí, z domu vykázala 854 mužů a 8 žen.

(<http://www.domacinasili.cz/cz/redakce/novinky---nazory/vykazani-v-roce-2007/r17>).

Co se týče ostatních evropských států, stalking je za trestný čin považován v Německu, Rakousku, Velké Británii, Irsku, Holandsku, Belgii, Norsku a Dánsku, mimo Evropu je stalking jako trestný čin klasifikován v USA, Kanadě, Austrálii a Japonsku, přičemž trestní sazby se pohybují od 6 měsíců do 10 let.

8.2 Řešení stalkingu v praxi

Tzv. „management případu“ je založen na individuálním přístupu a pragmatismu. Pragmatickým přístupem je míněno, že navržené postupy musí přihlížet ke skutečným potřebám oběti, k dostupným zdrojům (tj. jaké kroky jsou pro ni reálné a jaké nereálné) a také k ovlivnitelnosti pronásledovatele (tj. na co bude reagovat a na co nikoliv). Hlavním cílem v managementu případu je zajistit fyzickou bezpečnost oběti, psychicky oběť podpořit a stalking zastavit.

K hlavním strategiím oběti, kterými může podpořit ukončení pronásledování, patří (Čírtková, 2008):

- Strategie nulové reakce - důsledné zdůraznění nezájmu stalkerovi a poté neústupné ignorování
- Vyhnout se setkání, jít stalkerovi z cesty - ve vlastním zájmu se v rámci možností pronásledovateli vyhnout, jít mu z očí
- Stalking dokumentovat - veškerý důkazný materiál (ačkoli je oběti sebestoplivější) ukládat pro posouzení nebezpečnosti pachatele a pro následné soudní řešení

- Pronásledování zveřejnit, informovat okolí - o situaci a průběhu obeznámit přátele, známé, sousedy a kolegy
- Hledat pomoc a podporu - vyhledání odborné pomoci a rady zajisté vede ke snadnějšímu zvládnutí obtížné životní situace

8.3 Efektivita intervenčních opatření

Hoffmann a Ozsöz provedli studie v zemích, kde byl zaveden trestní postih stalkingu a výsledky naznačily, že efektivita trestněprávních opatření není zdaleka tak vysoká, jak se očekávalo (in. Čírtková, 2008).

„Například v USA jen nepatrné procento obětí uvedlo, že odsouzení pachatele přispělo k zastavení pronásledování. Za daleko účinnější považovaly oslovení stalkera policií nebo jeho krátkodobé zadržení. Přesto panuje mezi odborníky shoda, že stíhání stalkingu na základě samostatně definovaného skutku v trestním zákonu je efektivní cestou“ (Čírtková, 2008, str. 91).

Podle Jurtelové se téměř pětina nahlášených případů stalkingu policii neminula účinkem (Jurtela, 2007).

Vzhledem k odsouhlasenému zavedení této skutkové podstaty do trestního zákoníku ČR se domnívám, že informovanost členů českého policejního sboru se zvýší a tím pádem jediná stížnost na policii roztočí kola účinných opatření na maximální bezpečnost a zajištění psychické pohody oběti.

USA byl prvním státem, který na existenci stalkingu reagoval zavedením samostatného policejního útvaru. Vznikl v roce 1990 v Los Angeles. Policejní jednotka s názvem Threat Management Unit dnes čítá na deset specialistů, kteří ročně zpracovávají asi 200 případů. Jako druhý specializovaná skupina vznikla v San Diegu o 4

roky později v podobě multioborového týmu, řešící v praxi skutečné případy nebezpečného pronásledování (Meloy, 1998). Taková pracoviště by pro Evropu mohla být určitou inspirací pro zavedení kvalifikovaných pracovišť.

9. Posuzování nebezpečnosti stalkingu

Posuzování nebezpečnosti pronásledování se opírá o sběr a vyhodnocení dostupných informací ke konkrétnímu případu. Prvním zdrojem údajů je výpověď oběti pronásledování. Při rozhovoru s ní je vhodné oddělit její interpretace od faktického popisu událostí. Důsledné zjišťování skutečností poskytuje objektivní pohled na průběh případu a umožňuje také odlišit falešné oběti od pravých. Při doptávání je účelné zaměřit se nejen na stanovení rizikových faktorů, ale také mapovat pozitivní faktory, které riziko ohrožení oběti pak tlumí. Při rozhodování o nebezpečnosti stalkingu jsou za klíčové považovány následující okolnosti (Meloy, 1998):

- informace o pronásledovateli,
- informace o oběti,
- dynamika průběhu pronásledování,
- situační faktory.

Jednotlivé skutečnosti je třeba komplexně zhodnotit ve vzájemných souvislostech.

9.1 Informace o pronásledovateli

Pro posouzení nebezpečnosti plynoucí z osoby stalkera bylo vypracováno několik typologií. Typologický přístup však není bez problémů, přiřazení pronásledovatele jen k jednomu typu není vždy možné. V praxi přichází v úvahu pro tento účel snad jen Mullenova typologie. Mullen si u průběhu stalkingu všímá 4 faktorů - doby trvání, eskalace, znovuoobnovení pronásledování po jeho přerušení a intenzity teroru oběti (Mullen, 2000). Zohledněním těchto faktorů

autor se svým týmem sestavil typologii 5 pachatelů - odmítnutý pronásledovatel, hledač intimity, nekompetentní nápadník, zlostný pronásledovatel a predátorský pronásledovatel. V dalším kroku pro dané typy Mullen stanovuje výše jednotlivých druhů rizik (Čírtková, 2008, Mullen, 1998):

- fyzické napadení oběti
 - vysoké riziko je u odmítnutého a predátorského typu,
- vyhrožování
 - nízké riziko je u predátora a hledače intimity,
- perzistenci pronásledování u momentální oběti
 - příznivější prognóza je nekompetentního a predátorského typu,
- psychické a sociální poškozování oběti
 - vysoké riziko je u odmítnutého, zlostného a predátorského typu,
- pronásledování zacílené na nové oběti
 - vysoké riziko je u odmítnutého, nekompetentního a predátorského typu.

Tabulka měr rizik pro jednotlivé domény je znázorněna v příloze práce – Tabulka 1.

Nedopil rozlišil v prognózách nebezpečnosti statické a dynamické rizikové faktory. Statické faktory představují stabilní, relativně neměnné veličiny v osobnosti posuzovaného jedince, které jsou spjaty s jeho předcházejícím vývojem. Dynamické faktory se naproti tomu mohou měnit a souvisejí s aktuálními stavy, postoji a problémy na straně pachatele. Mezi statické činitele se u stalkerů řadí osobnostní poruchy a jiná psychopatologie, násilí, alkohol, drogy v anamnéze apod. K dynamickým faktorům pak patří intenzita momentální fixace na oběť nebo momentální osobnostní perspektiva pachatele (tj. jeho subjektivní vnímání reality a celková životní

situace). S ohledem na nebezpečnost sem spadá posouzení otázky uskutečnitelnosti fyzického útoku (dostupnost zbraně, plánování útoku apod.) (in. Čírtková, 2008).

9.2 Informace o oběti

Při posuzování rizikovosti se u oběti zohledňují všechny možné faktory – sociodemografická hlediska (jaké má vnější předpoklady) a osobnostní charakteristiky dotyčného (jaké má vnitřní předpoklady). Není jednoduché odhadnout, jak je oběť odolná, jaké má rodinné zázemí, jestli je schopna situaci sama čelit a bránit se, je třeba důkladně posoudit reálné možnosti ochrany, do jaké míry je od stalkera napadnutelná, kolik informací o ní ví apod.

9.3 Situační faktory

Relativně proměnné faktory ovlivňující predikci rizikovosti případu jsou faktory situační. Při určení rizika je nutno brát v potaz aktuální situaci, ve které k pronásledování dochází. Situačními faktory rozumíme všechny vnější vlivy, např. prostorová vzdálenost oběti od pachatele, aktuální možnost přestěhování se, finanční rezervy obou zúčastněných apod.

9.4 Dynamika průběhu pronásledování

Dynamika průběhu nelze aktuálně posuzovat, jedná se spíše o vytytování momentů a podnětů, které mohou (avšak nemusí) s ohledem na stalkerovu povahu vyústit s eskalací situace a podnítit stalkera k prudkému nebezpečnému jednání. Americká forenzní

psychiatrie pro takové okamžiky zavedla termín „dramatic moments“ a označuje jimi zážitky zostuzení a ponížení (Meloy, 1998).

Meloy k takovým ohrožujícím podnětům řadí například pachatelovo zatčení či uvěznění ve vyšetřovací vazbě, různá soudní rozhodnutí, ignorování stalkera, rodinná dovolená oběti, požádání o osobní ochranu či doprovod, přivedení přítele apod. (Meloy, 1998)

10. Syndrom falešné viktimizace u stalkingu

Syndrom falešné viktimizace v souvislosti se stalkingem nepředstavuje ustálený pojem. Podle docentky Čírtkové ho někteří autoři používají výhradně v souvislosti se stalkingem, jiní ho rozšiřují i např. smyšlená znásilnění. Další vědci ho používají také u Münchhausenova syndromu¹ (Čírtková, 2008).

Zona, Palarea a Lane (in. Meloy, 1998) v souvislosti s objevením se nového fenoménu ve společnosti popsali jev zvaný syndrom falešné viktimizace. Nejedná se častý jev, ale k dané problematice jistě patří. O falešném viktimizačním syndromu hovoříme tehdy, tvrdí-li "oběť", že byla či je pronásledována nějakou osobou, ale ve skutečnosti to není pravda.

Tyto případy jsou nejčastěji vyvinuty u osob, v naprosté většině se jedná o ženy, které si úmyslně vymýšlí z důvodu snahy o získání bývalého partnera, který ji opustil nebo se ji opustit chystá, z důvodu pomsty nebo třeba finančního zvýhodnění. Tyto případy se jen obtížně vyšetřují a často zabírají hodnotné zdroje, které mohou být použity na ochranu „skutečných“ obětí. Zona, Palarea a Lane zaznamenali shodu těchto jedinců s rysy historické poruchy osobnosti, s níž souvisí obliba ve lhaní. Důvodem takového lhaní je

¹ Psychická porucha, při které si postižený vymýšlí, způsobuje či předstírá příznaky choroby za účelem získání pozornosti či sympatií (http://en.wikipedia.org/wiki/Munchausen_syndrome)

často touha být středem pozornosti a něčím zajímavým na sebe upoutat. Autoři rovněž uvedli, že tyto osoby se mohou uchýlit i k sebepoškození v pokusu potvrdit svoje tvrzení a zvýšit tak důvěryhodnost své výpovědi. Později pravda vyjde najevo a výsledkem je vždy pouze promarněný čas policie či jiných nápomocných orgánů či institucí (Meloy, 1998).

"V praxi se objevuje ještě druhá skupina falešných obětí, které ztratily kontakt s realitou nebo bylo toto spojení v určitém ohledu narušeno. O své viktimizaci jsou subjektivně přesvědčeny. Falešná obvinění nejsou z jejich strany uvědomovanou lží." (Čírtková, 2008, str. 103)

Takovým obětem přispívají ke svému zjištění vedle osobnostních charakteristik i média. Teoretickým základem je zde Thomasův teorém². (Čírtková, 2008).

Sdělovací prostředky odvysílají poutavou reportáž o jevu, který tím může jistá většinou nevyrovnaná osoba začít považovat za jev všudypřítomný, s nově vyslechnutými informacemi se může identifikovat a jev si "zasadit" do svého blízkého okolí. Situace začíná být ve svých důsledcích reálná v momentě, kdy se "oběť" se svým "problémem" začne svěřovat známým, policii a pomocným organizacím (Čírtková, 2008).

Sheridan a Blaauw v roce 2004 analyzovali případy obětí, které se obrátily na vybrané poradny ve Velké Británii a Nizozemí. V nizozemském souboru zjistili 9% nepravých obětí, v anglickém vzorku 18%. Celou skupinu falešných obětí se pak pokusili přiřadit ke 4 daným typům. V drtivé většině (70%) spadaly nepravé oběti do skupiny „duševně nemocných s bludy“ a 20% falešných obětí bylo možné charakterizovat jako „umělé oběti stalkingu“. „Bývalé oběti“

² „Když je situace považována za reálnou, je reálná ve svých důsledcích.“ (Thomas a Thomas, 1928)

tvorily 7,5% vzorku a zbytek 2,5% spadlo do kategorie „pachatel vydávající se za oběť“ (in. Čírtková, 2008).

11. Sociologický pohled na problematiku stalkingu.

Teoretický přístup k fenoménu stalkingu jsem rozdělila do více úrovní analýzy. Toto rozdělení vyplývá z komplexnosti tohoto jevu a zejména jeho uchopení, kdy je třeba vzít v potaz vlivy sociologické, vlivy psychologické a kombinace obou předchozích.

Úroveň sociálních sítí

Tato úroveň analýzy se zabývá aspekty, jež mohou mít vliv na zkoumaný jev, na úrovni konstelace dané sociální sítě či osobní zkušenosti člověka v rámci určité sociální instituce (rodina, škola, církve, pracovní prostředí). Normy a očekávání určitého chování jsou pak do velké míry přenášeny právě skrze tyto instituce. Takto podle Bourquea například rodina či okruh přátel může do značné míry ovlivnit, zda a v jaký moment se oběť stalkera (či jiného násilného činu) cítí jako oběť (Ferraro, 1989). Do obdobné míry muži, kteří prošli osobní zkušeností domácího násilí vykonávaném na nich samotných nebo ho byli jeho svědky mezi jinými členy rodiny, jsou náchylnější k reprodukci tohoto chování (Kalmuss, 1984), stejně jako k násilným sexuálním činům (Koss, Dinero, 1989) než jedinci bez obdobné zkušenosti ze svého dětství.

Přístup, jež zastává tato část, se opírá o tvrzení, že stalkeri se mohou určité formy chování naučit či získat z daných sociálních sítí prostřednictvím interakce. Konkrétně pro zkoumaný fenomén je pak možné tvrdit, že určitá nejistota ve vztahu dítě-rodice může být příčinou dysfunkčního chování (budoucího) stalkera ve vztahu, kdy pronásledování oběti během nebo po ukončení vztahu je extrémní

formou transpozice této nejistoty získané v raném období v rámci vztahu dítě-rodíč. Tímto směrem se ubírají práce Kienlena, jež vysvětluje stalkerovo chování jako reprodukci chování dítěte hledajícího pozornost rodičů, kdy tento se snaží o navázání silnějšího vzájemného pouta, pokud jej cítí ohroženo (Kienlen, 1998). Kienlen ve svých zkoumáních došel k závěrům, že 63% zkoumaných stalkerů vyrůstalo v nefunkčních rodinných vztazích (rozvod, násilí, sexuální zneužívání, úmrtí jednoho z rodičů) (Kienlen, 1997).

Další závěry, ke kterým Kienlen došel (také Meloy a Gothard 1995), poukazují na jistou formu obtíží existence stalkera v rámci ostatních sociálních sítí. Dle těchto výzkumů přes 80% pronásledovatelů vykazovalo obtíže v zaměstnání či osobních vztazích (Kienlen a kol, 1997).

Dalšími pracemi zabývajícími se vlivem sociokulturních aspektů při zkoumání stalkingu jsou pak práce Sev'erové. Ten se ve své adaptaci teorie sociálního učení snaží poukázat na fakt, že minimálně mírnější formy stalkingu jsou ve skutečnosti "naučeny" či mohou být chápány jako nepřímé důsledky existence jedince v kontextu sociálních sítí. Tyto důsledky jsou pak prostředím nejen vyvolány, ale i posilovány. Sev'erová taktéž zmiňuje důležitou roli médií. Autor zakládá výše prezentované závěry na tvrzení, že stalkerovi se právě z jeho interakcí v rámci sociálních sítí dostává posvěcení či podpory jeho chování, které je často vnímáno jako snaha o navázání zpřetrhaného emocionálního pouta (Sev'er, 2002).

Jak bylo ukázáno, sociokulturní vlivy mají své opodstatnění při uchopení fenoménu stalkingu. Jeho komplexita je důvodem obtížnosti jeho uchopení. Sociologické aspekty, které jsou do této doby částečně přehlíženy, si však zaslouží hlubší míru zkoumání pro osvětlení tohoto jevu.

Dyadická (interpersonální) úroveň

Zatímco úroveň sociálních sítí se zaměřuje na vlivy daných sociálních sítí, dyadická úroveň analýzy se soustředí na povahu daného vztahu, v tomto případě stalker-oběť. Povaha tohoto vztahu a taktéž jeho dynamika jsou velice důležitými aspekty pro porozumění tohoto chování. Tento přístup zároveň vykazuje, že psychologické charakteristiky nejsou dostačující pro plné uchopení jevu.

Sociální důsledky

Speciální případ představuje stalking z pohledu viktimologie. Pathé a Mullen (1999) zdůrazňují význam sociální a psychologické újmy, které pronásledování zanechává na obětech. Skutečně se ukazuje psychologický dopad, ale také nutné změny v životním stylu a každodenních návycích.

Nejde o jednorázový čin, tento delikt obnáší mnohonásobnou, pokračující viktimizaci, která se skládá z mnoha drobných incidentů. Riziko, že další aktivity budou následovat, je značné, oběť se cítí permanentně ohrožena. Žije ve velkém stresu, strachu, úzkosti. V mnoha případech jsou sekundárně viktimizováni i jiní zdánlivě neúčastníci se osoby. Ve většině případů jsou pronásledováním postiženy i jiné osoby (Meloy, 1998). Patří sem rodinní příslušníci oběti, přátelé, kolegové ze zaměstnání nebo i sousedi. Jedná se o lidi, kteří jsou nepřímou viktimizováni nebo cíleně stalkerem obtěžováni (z důvodu ubližovat nejen oběti, ale i jejím blízkým).

Důsledkem viktimizace oběti se často stává izolace od okolí, kvůli strachu oběť většinu času tráví doma, opouští bydliště jen v nutných případech, nevyhledává zábavu ani společnost, postupně ztrácí kontakt se sociálními sítěmi.

Stalking a internet

Moderní doba informačních technologií nenahrává jen přímo cyberstalkerům, ale stalkerům všech typů. Dnes je internet dostupný téměř každému a zadání jména do vyhledávačů a zjištění s ním souvisejících osobních informací nepředstavuje velkou překážku.

V posledních letech stále více a více uživatelů používá sociální síť jako je např. Facebook nebo Twitter. Na sociálních sítích v tomto slova smyslu lze najít mnoho pozitivního, mohou sloužit k rychlé a levné komunikaci, sdílení jakýchkoli dat s kýmkoli po celém světě. Start je velmi jednoduchý. Uživatel si zdarma během pár vteřin vytvoří vlastní profil vyplněním svých osobních údajů, minimálně svého jména a e-mailové adresy, dále pak záleží už na něm samotném, jaké informace na sebe prozradí. Zde vyvstává otázka, jaký je vlastně vztah uživatelů ke svým elektronickým datům. Člověk může mít pocit, že je vlastní, má je pod kontrolou, ale to je velmi nebezpečná iluze. Mnozí "digitalizují" své životy a nahrávají je po částech na různé weby či sociální sítě. Sami si rozhodnou, s kým informace sdílet a s kým ne, ale například systém na Facebooku umožňuje občas nahlédnout i do informací, které jsou jinému uživateli zneprístupněny. Veškerá sdílená data jsou tak vystavena třeba i milionům cizích očí, čímž jde uživatel stalkingu naproti.

Sociologický obor může problematice stalkingu v české společnosti pomoci v první řadě výzkumy, které zatím zcela absentují, z výsledků se následně pokusit vyvodit nové informace o pozadí deliktu, kvalitní typologie pachatelů a najít účinná řešení a preventivní opatření. Rovněž mohou sociologové pokládat teoretické koncepce vazeb stalkingu na společnost.

EMPIRICKÁ ČÁST

Empirická část sestává ze tří dosud nezveřejněných případů ex-partner stalkingu a z obsahové analýzy SMS zpráv, které posílal v určitém období jeden ze stalkerů své oběti na mobilní telefon. Ke kazuistikám jsem se dostala po dlouhodobém a trpělivém vyptávání se známých, příbuzných a kamarádů. Všechny informace a dokumenty k případu mi poskytly samy oběti, které si přejí zůstat v anonymitě.

12. Kazuistiky případů

12.1 Oběť A

Obětí je 31letá žena z Moravy, posledních 5 let žije sama se svým psem v Praze. Má středoškolské vzdělání ukončené maturitní zkouškou, momentálně bez stálého zaměstnání. Je pohledná, introvertní, svobodná, bezdětná.

Pronásledovatel je 38letý muž. Má ukončené středoškolské vzdělání s maturitou, nyní se již osmým rokem žíví jako bubeník známé české hudební skupiny. Je vysoký, má svalnatou postavu, výstřední image a zálibu v požívání alkoholu. Ve svém bytě chová malý druh opice. Je svobodný, žije s novou přítelkyní a v dubnu 2009 se jim narodil syn.

Oběť se s pronásledovatelem seznámila na začátku roku 2006 a přibližně od února spolu udržovali partnerský vztah. V srpnu téhož roku se k němu nastěhovala a začala s ním sdílet domácnost. Vše se zdálo být v naprostém pořádku, až do ledna 2007, kdy na tvář oběti padla první facka. Poté následovalo ještě bití pěstmi a kopání, které oběť zažívala minimálně jednou týdně. Domácí násilí ze strachu

nikdy nenahlásila na policii, a to ani v případě, kdy po fyzickém napadení partnerem byla nucena vyhledat lékařskou pomoc. Tehdy lékaři zalhala, že si úraz přivodila sama nešťastným pádem.

Odvahu opustit přítele našla až v říjnu téhož roku. Využila partnerovy nepřítomnosti (koncertoval s kapelou), sbalila si všechny své věci a odstěhovala se. Po partnerově návratu domů jí byla okamžitě telefonicky kontaktována a slovně napadána. Opuštěný partner dotyčné přikázal, ať se vrátí, anebo že si ji najde. Nenechal si vysvětlit, že s ním partnerka kvůli hrubému zacházení už nikdy být nechce. Od té doby oběť dostávala výhružné a vulgární SMS zprávy, maily, několikrát denně jí stalker volal na mobil i do zaměstnání. Oběť ho ignorovala a nijak s ním nekomunikovala.

Po čtyřech týdnech stalker své chování změnil, byl velmi přátelský, za vše se omlouval, prosil o odpuštění, ujišťoval o lásce a vyslovil přání, aby vše bylo zase jako na začátku jejich vztahu. To oběť obměkčilo a začala s bývalým přítelem komunikovat, ale stále mu dokola vysvětlovala, že jejich vztah skončil. Komunikace v přátelském duchu probíhala jen asi čtyři týdny, poté stalker zjistil, že se bývalá partnerka stýká s jiným mužem, a začal jí i jejímu novému příteli vyhrožovat a nadávat. Sledoval oběť při cestě z práce, tím zjistil její nové bydliště, postával před domem i před budovou, kde byla zaměstnána, na ulici na ni volal a slovně ji napadal.

V dubnu roku 2008 oběť svolila ke schůzce se stalkerem z důvodu navrácení si věcí. Na schůzku přišel pronásledovatel opilý a pokusil se dotyčnou fyzicky napadnout. Oběti se podařilo utéct.

Ačkoli stalker nyní žije se svou novou partnerkou a mají měsíčního syna, ofenzivní pronásledování pokračuje nepřetržitě až do současné doby. Podle jeho slov chce docílit obnovení vztahu s bývalou přítelkyní. Téměř každý den jí volá, píše, sleduje ji, čeká před jejím domem, nechává vulgární vzkazy za stěračem vozu. Jednou jí ukradl z vodítka psa, skrze kterého jí pak vydíral, několikrát oběti dokonce hrozil zabitím.

O pronásledování pravděpodobně neví nikdo z pachatelových blízkých, o závažné situaci dcery ale ví rodiče oběti, kteří ji marně přemlouvají, aby se odstěhovala za nimi na Moravu.

V červenci roku 2008 oběť podala první z mnoha trestních oznámení. Pachateli bylo uděleno několik peněžitých pokut za omezování osobní svobody, avšak jen pokuty se míjí účinkem. Případ byl Policií ČR předán k řešení Úřadu služby kriminální policie a vyšetřování Policejního prezidia České republiky.

Diskuse k případu A

Popsaný případ je typickým příkladem ex-partner stalkingu, přičemž se jedná o pokračování domácího násilí. Oběť se potýká s pronásledovatelem již dva roky. Je velmi pozoruhodné, že stalker žije v jedné domácnosti s novou přítelkyní, dokonce se jim v dubnu roku 2009 narodil syn, ale i přesto bývalou partnerku nepřestal obtěžovat. Oběť se při svém chování mnohdy dopouští spousty chyb. Stalkerovi, který je podpořen svými fyzickými předpoklady, drsným charakterem i vizáží, se ji občas podaří přesvědčit. Oběť ze strachu například přistoupila na společnou večeři, odpověděla na jeho smsky, což ale k ukončení pronásledování nepřispívá.

Recept na zastavení pronásledování neexistuje, avšak v tomto případě se nabízí možnost alespoň částečného řešení. Oběť by minimálně fyzické sledování mohla vyřešit změnou bydliště. Její rodiče, jediní zasvěcení do problému, ji doslova prosí, aby se přestěhovala k nim do domu na Moravě. Dotyčná je momentálně nezaměstnaná a v Praze nemá žádné závazky. Na otázku, proč se tedy nepřestěhuje k rodičům, odpovídá, že by změna bydliště nic nevyřešila, že by si ji stalker hned našel. Vzhledem k typu zaměstnání pachatele a s tím souvisejících častých koncertů po Praze se mi jeví nepravděpodobné, že by byl stalker schopen postávat i před stovky kilometrů vzdáleným domem jejích rodičů. Současná situace ji omezuje v pracovním i osobním životě, změnu bydliště v kombinaci se změnou telefonního čísla neshledávám jako marný pokus.

12.2 Oběť B

Druhou obětí se stala nyní 55letá žena z Prahy s vysokoškolským vzděláním, rozvedená. Pachatelem byl stejně starý, nadprůměrně inteligentní vysokoškolský profesor a vědecký výzkumní pracovník, původem také z Prahy.

Dotyčná se seznámila s mužem na vysoké škole. Hned v prvním ročníku si vzájemně padli do oka. Po promoci obou stvrdili svoji lásku sňatkem. 7 let po svatbě se jim narodila dcera, 2 roky po dceři ještě syn. Do té doby bylo jejich manželství téměř dokonalé. Po manželově doktorátu a jeho nástupu do výzkumného ústavu mužovy city jakoby opadly, začal být chladný nejdřív k manželce, postupně i k dětem. Nejméně dvakrát týdně přicházel z práce opilý a na manželčiny výtky reagoval agresivně, slovně ji napadal a podezíral ji z nevěry. K dětem se špatně nechoval, ale téměř je ignoroval. Mužova záliba v alkoholu se také odrazila i na finanční nouzi celé rodiny. Žena si proto musela sehnat vedlejší práci, aby sebe, děti a byt užívala, protože manžel na domácnost odmítl přispívat. Ženinou podanou žádost o rozvod muž rezolutně odmítl, a to proto, že nechtěl odejít z bytu, ale také nechtěl manželku vyplatit a umožnit jí zařízení si jiného bydlení. Nechtěl se odstěhovat a vyhrožoval ženě, že vyvraždí celou rodinu, pokud bude na rozvodu trvat. Muž v prostorném bytě obsadil jeden pokoj, který si neustále zamykal, ale ačkoli manželce finančně nepřispíval na provoz domácnosti, plně byt využíval, včetně potravin, které matka kupovala sobě a dětem, a podle ženy schválně dělal nepořádek po celém bytě. Matka se snažila uchránit děti od hádek mezi rodiči, ale nemohla si nevšimnout, jak situaci tehdy jejich 12letá dcera vnímala a těžce nesla. O všech problémech věděly i obě babičky dětí, poněvadž se mnohokrát staly svědkyněmi hádek a později i fyzických útoků opilého muže. Jejich pokus o domluvu skončil také hádkou s mužem i lehkým strkáním.

Žena na rozvodu trvala. Při rozvodovém řízení se jí ale nepodařilo dokázat, že ji manžel napadá a je alkoholik, který se odmítá léčit. Jako svědci byli vyslechnuti sousedi, ale ze strachu z muže vypověděli, že o ničem neví, ženina matka byla shledána jako irrelevantní svědek a ženina tchýně ještě před soudním jednáním přiznala, že proti synově vůli svědčit nebude. Po dvouletých soudních tahanicích muž na rozvod přistoupil. Pokoj ve společném bytě ale obýval dalších 8 let. Po tu dobu bývalé ženě podle jejích slov "prováděl peklo". Kromě invektiv a fyzického napadání ji například pomlouval u jejich společných známých, posílal jí "anonymní" výhrušné vzkazy nebo třeba v celém bytě odšrouboval a ukryl žárovky, schoval jí do postele pavouka sklípkana, polil jí barvou přední sklo u auta apod. Při jedné z hádek týkajících se nepořádku v kuchyni muž přitlačil ženu ke zdi a začal ji škrtit. Napadená se nemohla bránit, nahmatala nad sebou na polici skleněnou kořenku a rozbila ji bývalému manželovi o hlavu, čímž docílila uvolnění jeho sevření. Ačkoli mu po tváři stékala krev, muž byl prý rád, že tento její útok použije, kdyby si stěžovala na policii. V průběhu celých 8 let po rozvodu byla manželka vystavována psychickým i fyzickým útokům, nikdy se ale neobrátila na policii. Zamýšlela, že byt násilníkovi přenechá a až našetří nějaké peníze, spolu s dětmi se odstěhuje, což v dceřiných 20 a synových 18 letech udělala. Dcera nyní stále bydlí s matkou, se kterou ji pojí pevný láskyplný vztah, syn bydlí v podnájmu s kamarády, s matkou se vídá jednou týdně, i oni spolu dobře vycházejí. Dcera otce nenávidí a jak otec přiznal, je to vzájemné, protože dcera je podle něj matčinou kopií. Syn se s otcem stýká přibližně dvakrát měsíčně, otec mu údajně dává menší kapesné. Oběť a násilník spolu naprosto přestali komunikovat, ze strany muže ustaly i projevy stalkingu.

Diskuse k oběti B

I tato žena se stala obětí stalkingu, který byl pokračováním domácího násilí. Případ se od prvního liší intenzitou týrání, zainteresováním jejich 2 dětí, přítomností stalkera v jednom bytě a ukončením

pronásledování. Ačkoli se jedná o lehčí formu ofenzivního stalkingu, oběť obtížnou situaci těžce nesla a sama říká, že ji to do konce života poznamenalo (trpí nedůvěrou a nechutí navazovat nové vztahy, oboje obzvláště k mužům).

Z důvodu jediné možnosti bytové situace se nikdy nerozhodla udat stalkera na policii. Otázkou ovšem zůstává, jestli by se udáním na policii věci vyvíjely jinak, protože domácí násilí v době tohoto případu nebylo trestné, neexistovala ani možnost nařízení vyhoštění na určitou dobu ze společné domácnosti.

12.3 Oběť C

I třetí žena se stala také obětí pronásledování bývalým partnerem. Ona je 32letá vysokoškolačka z Prahy, nyní žije s přítelem a je na mateřské dovolené. On je Slovák, je mu 33 let a pracuje jako počítačový programátor v Praze.

Při studiu na vysoké škole se žena seznámila se spolužákem ze Slovenska, se kterým začala ve svých 25 letech udržovat partnerský vztah. Po 3 letech ale usoudila, že partner úplně nevyhovuje jejím představám a s dotyčným se rozešla. Po zcela poklidném rozchodu muž začal ženě psát smsky a maily, kde ji ujišťoval, jak ji miluje a že by chtěl, aby se k němu vrátila zpátky. Zároveň se muž vždy jakoby náhodou začal vyskytovat na stejných místech a akcích, kam vyrážela se svými kamarády. Ženě bylo divné, kde bývalý partner sbírá informace o jejích plánovaných akcích a krocích, a proto se poptávala po svých blízkých přátelích, zda se na ni bývalý partner nevyptává, zda ho přátelé i nevědomě neinformují. Ačkoli ji všichni známí a přátelé ujišťovali, že informace o plánovaných akcích dál nepouštějí, ona se domnívala, že jeden z nich nemluví pravdu, nedokázala si informovanost stalkera jinak vysvětlit. Doba, po kterou

stalker posílal maily a smsky a navštěvoval místa setkání, trvala přibližně 6 měsíců, pak se stalker z neznámých příčin na 2 měsíce odmlčel, poté se ale začal ozývat znovu. Znovu věděl o všech plánech oběti, kdy, kam a s kým jde, znovu se tam ukazoval také. Po pár týdnech žena zjistila, že poslední přihlášení do její emailové schránky ukazovalo na dobu, ve které ona byla mimo domov i kancelář. Stalker byl počítačový specialista a nebyl pro něj problém nalogovat se oběti do emailové schránky. Tím se vysvětlila jeho informovanost. Žena okamžitě heslo změnila a od té doby se s kamarády na schůzkách domlouvala pouze osobně nebo telefonicky, přičemž si změnila i číslo mobilního telefonu. Stalker stále zasílal prosebné maily a navíc začal postávat před jejím domem, "potají" ji sledoval při cestě do práce a z práce. Nikdy se však nezachoval nějak útočně či agresivně, podle slov oběti "pořád všude kolem ní byl". Žena ho dlouho ignorovala, pak mu zkusila důrazně domluvit, ale bez úspěchu. Jednou večer, když se žena doma se svým partnerem chystala ulehnout a začala se svlékat, zazvonil novému partnerovi telefon a po přijmutí hovoru od neznámého volajícího se ozvalo: "*Tak jdete na to?*" Bylo jasné, že stalker dvojici vidí. Po přistoupení k oknu oběť s partnerem překvapeně zjistili, že stalker visí na parapetu za oknem jejich ložnice ve druhém patře. Na stalkera dvojice zavolala policii, ta pachatele o pár ulic dál dopadla a po sepsání protokolu na policejní služebně mu domluvila. Po pár týdnech dvojice změnila místo bydliště a jelikož byla žena v pokročilém stadiu těhotenství, spolu s přestěhováním přestala jezdit do zaměstnání. Stalkera již 3 roky neviděla a on se už neozývá.

Diskuse k oběti C

Třetí případ je specifický ve velmi nízké nebezpečnosti pachatele. Bývalý partner byl po rozchodu stále do ženy zamilovaný, stále věřil v urovnání vztahu a snahu o to projevoval vždy bez známek jakékoli agrese. Postižená žena stalkerovo chování nenazývá obtěžováním, pouze pronásledováním. Stalker se zalekl policejní intervence a nyní

již pravděpodobně nehrozí, že by se odmítnutý pronásledovatel znovu objevil.

12.4 Rozhovory s oběťmi

Po vyslechnutí vyprávění příběhu obětí jsem všem třem obětem pro srovnání položila stejné otevřené otázky:

1. Jak dlouho jste se partnerem chodila/žila před tím, než se z něj stal stalker?

A: Já jsem se k němu skoro hned po seznámení nastěhovala, poprvé mě uhodil po roce a pronásledování odstartoval můj odchod, který byl po 20 měsících.

B: 26 let.

C: 3 roky.

2. Jaké jste v době pronásledování zažívala pocity?

A: Permanentní strach. Úzkost, nemohla jsem spát, bála jsem se kamkoli jít. Ale já jsem se bála i ve vlastním bytě...

B: Hlavně jsem nechtěla, aby se hádek účastnily děti, aby to šlo mimo ně. Já jsem se ho nebála, já na něj byla tak našťvaná, že jsem se spíš bála, abych neudělala něco já jemu.

C: Já jsem pořád zjišťovala, kde bere informace, hledala jsem zrádce v mých přátelích a vůbec mě nenapadlo, že by se mi naboural do mailu. Divný pocit jsem získala, až když se nám vyšplhal do okna, to jsem si uvědomila, že je to vážná situace, která musí skončit.

3. Jak jste se situaci pokoušela řešit? Na koho jste se obrátila?

A: Sám to nepochopil, choval se jak magor. Obrátila jsem se na policii, kolikrát jsem se bála, že mě fakt zabije. Na policii jsem byla asi dvacetkrát. Byla jsem v Bílém kruhu bezpečí a docházím k psychiatrovi.

B: Na nikoho, postavila jsem se mu sama. Vždycky jsem byla soběstačná, chtěla jsem to dokázat sama, což se nakonec povedlo, že jsem si našla jiný byt.

C: Psala jsem mu, že už je definitivně konec, ať už to pochopí. Řešila jsem to i s kamarády, i ti mu domlouvali. Po tom, co nás sledoval oknem, už jsme museli zavolat policii.

4. Pomohly tyto kroky?

A: Vůbec. Dostal spoustu pokut, ale to je mu jedno.

B: Jo, nechala jsem mu byt a teď je to pro mě minulost.

C: Ano, policie se asi zalekl, nebo už se pak s rozchodem smířil. Možná oboje dohromady..

5. Jak dlouho vás pronásledoval? Jaká je situace nyní?

A: Trvá to už skoro dva roky. Situace stále stejná.

B: 8 let. Teď už je to pryč, nic o něm nevím, jen jsem se od spolužáka dozvěděla, že pořád hodně pije.

C: Docela dlouho, trvalo to něco málo přes rok.

6. Zanechalo to ve Vás nějaké následky?

A: Já mám každý den pocit, že už se musím zbláznit. Nedokážu si představit, že budu někdy zase žít normálně.

B: Už nedám žádnému muži šanci, nedůvěřovala bych žádnému novému vztahu, jsem jakoby zakódovaně uzavřená.

C: Ne, občas si na to vzpomenu, ale následky to nezanechalo žádné.

13. Obsahová analýza

13.1 Data

Předmět zkoumání představuje 83 SMS zpráv, které si oběť na radu policie uložila jako důkazný materiál. Je důležité zdůraznit, že se jedná pouze o ty negativní nepřátelské textové zprávy (ty tvořily převážnou většinu všech obdržených smsek daného období). Výpis zpráv zahrnuje období od 9.8.2008 do 31.8.2008. Zprávy stalker zasílal dvěma způsoby, ze svého mobilního telefonu a prostřednictvím internetu.

Výpis SMS zpráv je v původní formě citován v příloze. Překlepy a chyby jsou tedy ponechány.

13.2 Cíle výzkumu

Cílem výzkumu je určit obsah a formu sdělení, dále charakter stalkera a oběti, zjistit záměr této komunikace a vyvodit zamýšlený i pravděpodobný efekt. Pokusím se charakterizovat stalkera a oběť a podle výše popsané teorie určím míru nebezpečnosti tohoto pronásledování.

13.3 Výzkumné hypotézy

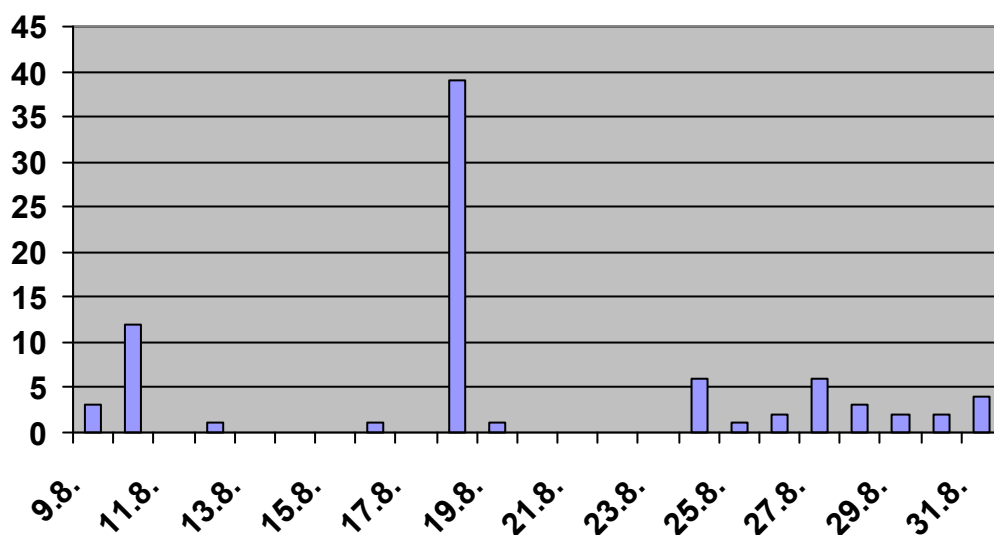
Smsky budou zasílány nepravidelně v jakoukoli denní či noční hodinu. Budou útočného rázu, budou obsahovat nadávky a hrozby oběti, pravděpodobně i třetí osobě oběti blízké nebo domácímu mazlíčkovi oběti.

13.4 Metodika

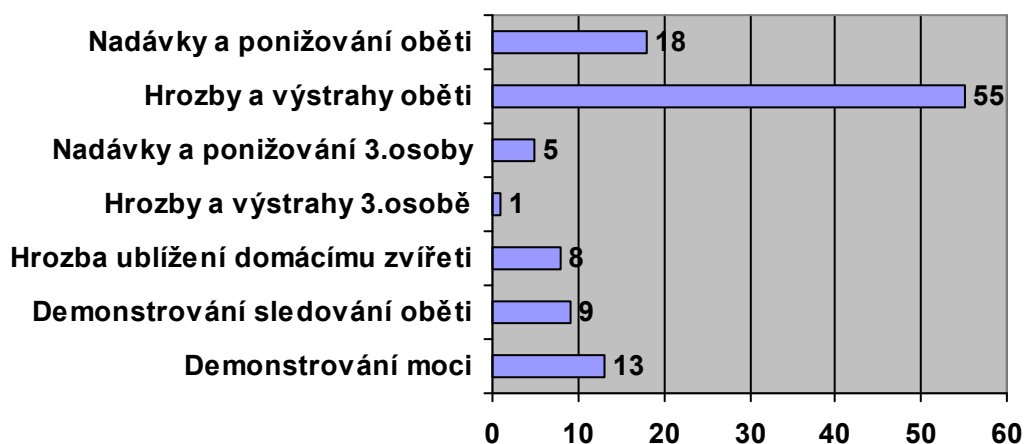
Jednotlivé smsky jsou různě dlouhé, některá obsahuje jen čtyři slova, některá má podobu souvětí o desítkách slov. Kontextovou jednotku

tedy zahrnuje soubor všech negativních smsek daného období jako celku, tzn. že v jedné smsce se může objevit i několik záznamových jednotek. Záznamové jednotky mohou podle smyslu představovat jak jednotlivá slova, tak celé věty. Záznamové jednotky logicky odpovídají ofenzivnímu rázu jednotky kontextové.

Graf č. 1 - Četnost obdržených zpráv v jednotlivých dnech

Graf č. 2 - Četnost záznamových jednotek

13.5 Analýza dat

Z grafu č. 1 lze vyčíst, že ofenzivní smsky nebyly zasílány v pravidelných intervalech. V 9 dnech ze všech 23 sledovaných nepřišla zpráva ani jedna. Nejdelší interval mezi dvěma smskami byl 5 dní. Nejvíce zpráv zaslal stalker 18. srpna, bylo jich 39. Toho dne pachatel celé odpoledne, večer i noc oběti vyhrožoval a nadával, první zprávy daného dne byly mírnějšího charakteru, během dne přibývalo vulgárních slov a hrozby se stupňovaly. Gradaci verbálního útoku lze připisovat dvěma faktorům. První faktor představuje ignorování a neopětovaná komunikace ze strany oběti (např. „*takže nehodláš komunikovat i nadále????*“, „*tak nepiš... žij dál ve sračkách...Tvoje volba*“, „*nečum a piš... zničí tě to*“, „*tak jo, buď dál blbka, ono se ti rozsvítí*“, „*tak to zvedni, ty hrdinko! Stejně se uvidíme!*“), druhým faktorem sehrávajícím svou roli je pravděpodobně pachatelovo večerní a noční požití alkoholu. Domnívám se, že frekvencí a četností zasílání zpráv nesledoval žádnou strategii, jeho strategie spočívá v obsahu jeho sdělení.

V grafu č.2 jsou monitorovány jednotlivé záznamové jednotky, které jsou výčtem ofenzivních projevů stalkera. Třetí osobou je zde myšlen nový partner oběti.

Stalker smskami útočí dvěma způsoby, prostřednictvím mobilního telefonu a skrze internet. Když se nachází doma, využije internetu. Je zřejmé, že zaslání zprávy přes internet je pohodlnější a bez poplatku, poněvadž stalker je píše častěji a v kratších intervalech než z mobilního telefonu. V tu chvíli alespoň oběť může mít jistotu, že je pachatel ve svém bytě v jiné části města a ona může bezpečně vyjít ze svého domu.

Nepotvrdila se hypotéza o zasílání zpráv v jakoukoli denní dobu. Žádná útočná zpráva totiž nebyla poslána mezi 5:30 ráno a 12:30 odpoledne. Vzhledem k povolání bubeníka lze předpokládat, že pachatel nevstává brzy ráno, tudíž v tuto dobu spí, nebo je možné, že platí pořekadlo "ráno moudřejší večera" a pachatel v dopoledních hodinách zasílá smířlivější či neutrální zprávy, které nespádají do tohoto výzkumu. Důležitý vliv může mít požívání alkoholu, které časově zařazuje do odpoledních, večerních a nočních hodin. Oběť přiznala, že v opilosti býval partner vždy agresivnější než za střízlivého stavu.

Data jako celek vyznívají jako jedno velké vyhrožování oběti s náznaky, že se něco stane.

V naprosté většině převažují hrozby a výstrahy oběti, pachatel tím dle jeho slov chce obnovit vztah se svou bývalou partnerkou. Nevybíravými slovy oběť uráží za to, že ho opustila, ponižuje i jejího nového partnera, ve zprávách se celkem objeví 39 vulgárních slov. Dobře ví, co na oběť platí. Vyhrožování smrtí psa (např. *"hodně štěstí. Bez Dafí."*, *"Dafí-kung-pao...líbí?"*, *"Tak co, vrátíš se, nebo přijdeš o Dafínu?"*), důkaz sledování oběti (např. *"A nedělej, že spíš. Svítí ti telka."*, *"Co jsi si to koupila za stromeček?"*, *"Vlastně to máš doma skoro stejný jak na Čerňáku. Bejt tam opice, tak úplně."*, *"Zavří si radši i větračku. Aby ti na ni nefoukalo."*), demostrování moci (např. *"A budeš mít zničeněj život navždy."*, *"Mimochodem, v pátek se vrací*

majitelka bytu z dovolené...sousedko!", "Zůstaneš zlomená celý život jako v pátek.", "Tak se koukej srovnat! Zítra zase začínáme!").

Domnívám se, že pachatel si je vědom psychologické (vedle té fyzické) převahy nad obětí a postupným tlakem se jí snaží donutit splnit jeho požadavky. Uvědomuje si, že páchá zlo, ale dělá to úmyslně. Touží po absolutní kontrole, ovládnání a moci nad obětí. Je zlý, panovačný, namyšlený, odhaduji, že takový člověk má nízkou hodnotu sociální inteligence.

Pronásledovaná žije ve velkém strachu. Pod tímto tlakem občas udělá chybu a stalkerovi ustoupí, přistoupí na setkání nebo mu na zprávy zareaguje (např. *"A proč teda olysalec není tvůj přítel?..."*).

Při zkoumání dat jsem si povšimla, že stalker často píše v sériích, napočítala jsem 10 sérií psaní zpráv. Ne všechny smsky patří do nějaké série, 11 z nich je psaných jednotlivě. Nejmenší série obsahuje pouze 2 zprávy, naopak největší čítá na 40 zpráv s několikaminutovými rozestupy. V sériích se většinou pachatelův tón zpřísňuje, přibývá vulgárních slov a vykřičníků. 6 z 10 sérií pachatel zakončil podobným způsobem - jakýmsi rozloučením, "posledním slovem" (např. *"...pěknej vymrdanej víkend, ty svině!", "...dobrou noc.", "...to je poslední přátelská smska.", "Jak chceš. Pak se nediv", "Tak brzy navíděnou. Nedobrovolně."*). Pachatel jako by úmyslně zesiloval váhu svého sdělení nebo demonstroval moc, jako by věděl, že se několik hodin až dnů neozve.

Pachatel vykazuje znaky velmi nebezpečného chování. O obnovení vztahu s partnerkou se snaží velmi útočnou formou. Urovnání vztahu s obětí se stalker s největší pravděpodobností nikdy nedočká, oběť pachatele nesnáší, skutečný důsledek je proto přesně opačný než pachatel zamýšlí.

Pokud bych pachatele na základě výše předložených typologií měla klasifikovat, patří k ofenzivním ex-partner stalkerům, v Mullenově typologii odpovídá odmítnutému a zároveň zlostnému typu a v

typologii Boona a Sheridan ho lze zařadit do skupiny fixovaného a zároveň sadistického stalkera.

12. Závěr

Tato práce seznamuje s kompletní teorií problematiky stalkingu. Obecně pro současnou forenzní psychologii je charakteristický deliktově specifický přístup. Místo obecných, univerzálních výpovědí o pachatelích, zločinech a jejich obětech se již několik let prosazuje studium a výzkum konkrétních okruhů kriminality. A právě v tomto duchu je pojata tato práce.

V textu byla přehlednou formou popsána problematika nebezpečného pronásledování z teoretického hlediska a empiricky dokreslena na výsledcích zahraničních výzkumů.

V práci byla věnovaná pozornost typologiím pachatelů, motivům jejich jednání, velký důraz byl položen na hodnocení rizikovosti stalkerova jednání. Jedna z kapitol se zaměřila na osobnost oběti a s tím souvisejícím radám a doporučením, jak se v případě viktimizace zachovat a čemu se naopak vyhnout. Následovala kapitola věnovaná možným druhům intervence a jejich efektivity, byl zmíněn vliv mediální prezentace na veřejnost, velká část práce se zabývala falešnými oběťmi, těmi zlovolnými, s úmyslem někomu ublížit, i naopak těmi, kteří ztrácejí kontakt s realitou a svoji viktimizaci namluví i sami sobě.

V práci byla zmíněna moderní doba, nahrávající cyberstalkerům, kteří se dopouštějí obtěžování, pronásledování a poškozování prostřednictvím internetu, dále byla uvedena specifika pronásledování celebrit a bývalých partnerů, tzv. ex-partner stalkingu.

Pokusila jsem se nahlédnout na fenomén stalkingu pohledem sociologie a uvedla, jak může sociologie v problematice stalkingu pomoci.

Předložila jsem tři skutečné případy pronásledování bývalým partnerem a provedla obsahovou analýzu sms zpráv zaslaných stalkerem oběti.

Pro další výzkum analyzovaného empirického případu bych navrhovala zpracování konzistentních dat, analýzu všech odeslaných

SMS zpráv, kvůli sledování nebezpečnosti případu bych doporučovala komparaci s daty nynějšími. Zajímavý by též byl lingvistický rozbor jazyka pronásledovatele.

Celá práce apeluje na uvědomění si závažnosti stalkingu a nepodceňování nebezpečnosti jevu.

Dle mého názoru je třeba provést v České republice rozsáhlý výzkum za účelem probádání tohoto sociopatologického jevu, prevence a účinného řešení problému. Vedle toho považuji za nutné proškolit policejní sbor, aby byl schopen obětem účelně poradit, jak se zachovat a na jaké instituce se případně obrátit.

Použitá literatura a zdroje:

Bocij, P. Cyberstalking: Harassment in the Internet Age and How to Protect Your Family. Westport, Praeger Publishers 2004.

Boon, J., Sheridan, L.: Stalking and Psychosexual Obsession. New York, John Wiley and Sons 2002.

Budd, T., Mattinson, J.: The Extent and Nature of Stalking: findings from the 1988 British Crime Survey. London, Home Office 2000.

Čermák, I.: Lidská agrese a její souvislosti. Fakta, Žďár nad Sázavou 1998.

Čírtková, L.: Psychologické poznatky k nebezpečnosti pronásledování (stalking). Kriminalistika č.4, 2004.

Čírtková, L., Vitoušová P. a kol.: Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Grada, Praha 2008.

Čírtková, L.: Moderní psychologie pro právníky. Grada, Praha 2008.

Ferraro, F.: Fear of Crime: Interpreting Victimization Risk. State University of New York Press. New York 1989.

Goebel, G., Lapp, M.: Stalking mit todlichem Ausgang. Kriminalistik, 2003, č.6.

Hoffmann, J.: Polizeiliche Prävention und Krisenmanagement in Fällen von Stalking. Kriminalistik č.12, 2003.

Hoffmann, J., Oszöz, F.: Die Effektivität juristischer Maßnahmen im Umgang mit Stalking. Praxis der Rechtspsychologie Heft 2, 2005.

Hoffmann, J, Voss H.-G.: Psychologie des Stalkings. Frankfurt: Verlag für Polizeiwissenschaft, 2006.

- Jurtela, S.: Häusliche Gewalt und Stalking. Studien Verlag. Wien, GmbH 2007.
- Kalmuss, D.: The Intergenerational Transmission of Marital Agression. *Journal of Marriage and the Family*, 47. 1984.
- Kienlen, K. K. (Eds): A Comparative Study of Psychotic and Nonpsychotic Stalking. *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 25. Stanford, 1997.
- Koss, M. P., Dinero, T. E.: Discriminant Analysis of Risk Factors for Sexual Victimization among a National Sample of College Women. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 57. Washington DC, American Psychological Association, 1989.
- Knecht, T.: Stalking. *Kriminalistik* č. 6, 2003.
- Kühner, C., Weiss, M.: Gesundheitliche Folgen und Moeglichkeiten der Therapie für Stalking-Opfer. Seattle, Verlag Hans Huber 2005.
- Lewis, S. F., Fremouw, W. J.: An Investigation on the Psychological Characteristics of Stalkers. Woodlands, Forensic Scienes 2001.
- Löbmann, R.: Stalking im Rahmen Häuslicher Gewalt. *Praxis der Rechtspsychologie* Heft 2, 2005.
- Meloy, J.R.: The Psychology of Stalking. Clinical and Forensic Perspectives. San Diego, Academic Press 1998.
- Meloy J.R: Stalking (Obsessional Following): A Review of Some Preliminary Studies. *Agression an Violent Behavior*, 1996.
- Mullen, P. E. (Eds.): *Stalkers and their Victims*. Cambridge, Cambridge Press 2000.

Mullen P.E, Pathé M., Purcell R. (Eds.) : " Study of stalkers".
American Journal of Psychiatry, Stanford 1999.

Mullen, P. E. (Eds.): Stalkers and their Victims. Cambridge,
Cambridge Press 2000.

Nedopil, N.: Forensische Psychiatrie Klinik, Begutachtung und
Behandlung zwischen Psychiatrie und Recht. Stuttgart, Thieme 2000.

Ogilvie, E.: Stalking: Legislative, Policing and Prosecution Patterns in
Australia. Australian Institute of Criminology Research and Public
Policy Series. Canberra, 2000.

Sev'er, A.: Fleeing the House of Horrors: Women Who Have Left
Abusive Partners. University of Toronto, Toronto 2002.

Sheridan, L., Hoffmann, J.: Eine britische Online Befragung von
Opfern von Stalking. Praxis der Rechtspsychologie Heft 2, 2005.

Tjaden P., Thoennes N.: Stalking in America: findings from the
National Violence against Women Survey. Center for Policy
Research, Denver, CO 1997

Vacek, J.: Velké psychiatrické případy. Paseka, Praha 2001.

Voss, H. G.: Zur Psychologie des Stalkings. Workshop, Stuttgart
2004.

<http://www.praeventionstag.de/html/GetDokumentation.cms?XID=94>

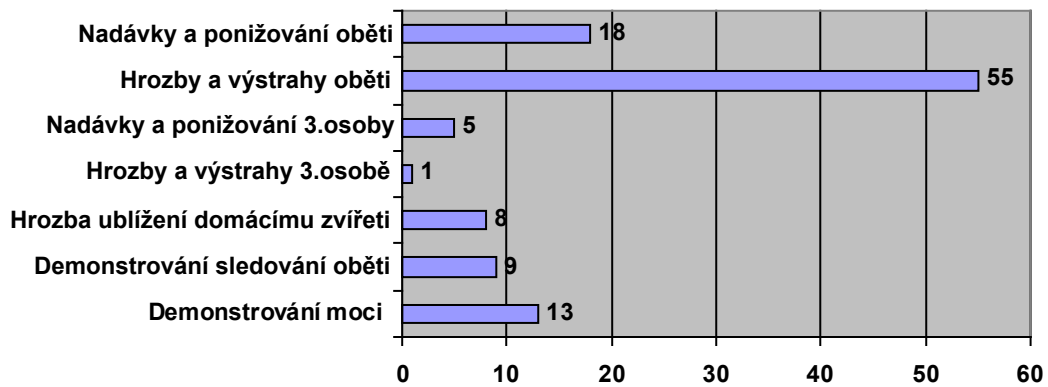
www.domacinasili.cz

www.bkb.cz

www.cyberangels.cz

www.stalkingvictims.com

www.ipravnik.cz

Příloha č.2 - Výpis textových zpráv

- s uvedeným datem, časem a způsobem zaslání

- cykly zaslanych zpráv označeny rámečky

9.8.2008 0:36 tel.

Uz ti protahnul ten „kamarad kterej tam byl jen jednou“ prdel? Ty ulhana devko? Ani netusis kolik takovych nepovedenych rande jeste zazijes. Situace kolem zalezitosti kdo ma a nema co delat na safrance se rapidne zmenila. Sousedko ;o) a ze sousedka nebude? Tak treba ne, treba se budeš stehovat.

9.8.2008 1:37 tel.

Jestli se z toho tyho zkurvenyho uletu nevzpamatujes, tak se budeš uz navzdy jen bat. Protoze pro mne uz je to jen cerny nebo bily.A tak to zustane a postav se treba na hlavu. Nebo me nech zabit.

9.8.2008 3:29 tel.

Ty zkurvena zasnana debilni povrchni vymrdana taxikarska svine! Lharko! Zkurvenej debile! Namachrovana nulo s rypakem nahore.! Pokorim te! Tak jak jsi pokorila ty me a vsechno! Mrdej s drockarema ty chlive! Zmenim ti zivot! A ver si v tom tvym mozecku cemuz chces,nebo co ti kapacita dovoli. Tohle je do smrti. tak peknej vymrdanej vikend ty svine!

10.8.2008 4:56 internet

ceka te nejspis hodne neprijemnych veci. Ja byt tebou, tak

10.8.2008 4:57 internet

tak na nic necekam a vratim se.nenecham toho

10.8.2008 5:05 internet

asi by si mela odhodit nejake predsudky. chces se snad

10.8.2008 5:06 internet

po zybtek zivota bat ???????

10.8.2008 5:29 internet

jejasnyzesenechcesnechatnutit,alepakuztobudevprdeliabudeteto

10.8.2008 5:30 internet

mrzetdalekovicabudesmitznicenejzivotnavzdy.dobrou noc.

10.8.2008 22:12 tel.
za chvilku jsem tam

10.8.2008 22:46 tel.
aby ti na ni nefoukalo ;o)

10.8.2008 22:50 tel.
zavri si radsí i vetracku ;o)

10.8.2008 23:01 tel.
Neverila jsi ze to uskutecnim?

10.8.2008 23:18 tel.
Tak uz to vzdej. Nikam to nevede.

10.8.2008 23:55 tel.
Jak se ti spi, sousedko? Nezavolas?

12.8.2008 0:27 tel.
Vlastne to mas doma skoro stejny jak na cernaku. Bejt tam opice,tak uplne.

16.8.2008 20:42 tel.
Hlavne se dobre starej o Dafinku.

18.8.2008 15:59 internet
takze nehodlas komunikovat i nadale ?????

18.8.2008 16:27 internet
pristeuztakovystestimitnebudesbudetetopakmrzetsnadtopochopis

18.8.2008 16:30 internet
pokojmitbudesazsedohodnes,drivneaninahodoupo chop!

18.8.2008 16:32 internet
tomufaktver.cernanebobila.tochci.

18.8.2008 16:33 internet
myslimzeuzjsisepresvedciladosttaktonehrotdal

18.8.2008 16:35 internet
nejsilenejsivlastnostjezarputilost.pokudjsouzarputilidva,tak

18.8.2008 16:36 internet
tovedejenktotalnimupruseru.uvedomsito

18.8.2008 16:37 internet
a nekdo je zarputilejsi nez Ty

18.8.2008 16:40 internet
tohlenikdynevyhraj.es.cerekevneoblazinec...nebo...????

18.8.2008 16:46 internet
jemitehroznelitoaletohlednonenikon.ec.vertomu.jetonatobe

18.8.2008 16:50 internet
nechodisdopracejensekurvis,bejttebou,napisunecopozitivniho!

18.8.2008 16:58 internet
mimoходом.vpateksevracimajitelkabytuzdovolene.

18.8.2008 17:09 internet
tak nepis...zij dal ve srackach...Tvoje volba.

18.8.2008 17:13 internet
dafi-kung-pao....libi?

18.8.2008 17:17 internet
snadsitovtyhlavedasdoporadku.rada nad Dafi.

18.8.2008 17:21 internet
jetotezky,alevyplatiset,vertomu!

18.8.2008 18:09 internet
kazdej Tvuj "partner" ma smolika! a ty taky ty kurvo!

18.8.2008 18:18 internet
tak hledej chlapa, kteremu to nevadi,,hodne stesti.bez dafi

18.8.2008 18:20 internet
zustanes zlomena celej zivot jako v patek...tak si to uzij!

18.8.2008 18:26 internet
tak co,vratis se,neboprijdes o Dafinu?

18.8.2008 18:32 internet
necumm a pis...znici te to!

18.8.2008 18:36 internet
OK,jedeme dal!hodne stesti!

18.8.2008 19:18 internet
hlavne si utemuj balkon ;o))

18.8.2008 19:20 internet
budes se plazit, aby jsi se mohla vratit, slecno manazerko!

18.8.2008 19:32 internet
tak jo, bud dal blbka, ono se ti ROZSVITI!

18.8.2008 19:38 internet
PORAD NEVERIS, HRAJES SI.OK,UZ NEBUDU PSAT,UZ SE
BUDOU JEN

18.8.2008 19:39 internet
DIT VECL...BLBKO!

18.8.2008 19:45 internet
jeste jednou se ukazes v dablicich a uz neodjedes!

18.8.2008 19:52 internet
chces aby Dafi umrela kvuli tve zaseklosti? Budiz...

18.8.2008 20:03 internet
cerna nebo bila? Devka nebo pritelkyne: Dafi nebo nedafi?

18.8.2008 20:07 tel.
Ty si myslis ty couro ze si delam prdel? Tak to me malo znas! Utopis se
v slzach!

18.8.2008 20:19 tel.
Tak to zvedni ty hrdinko! Stejne se uvidime!

18.8.2008 20:27 tel.
Ty ale uveris az se to stane,vid?

18.8.2008 20:38 tel.

A proc teda olysalec neni tvuj pritel? Je moc hnusnej? Moc debilni? Ma ho malyho? Nebo jsi proste poznala ze to nema cenu to nahrazovat? Odepis! Stejne nemas na vyber! Zeptam se osobne!

18.8.2008 21:22 tel.

Nektery veci se pak nedaj klaro³ vratit. Jsou na furt. Rozmysli to a ozvi se! Fakt Te prosim! Pak uz bude pozde na vsechno! Ty tomu porad neveris. Je mi to uz fakt fuk! Copak jsi to nepochopila?

18.8.2008 22:01 tel.

My jsme se spolu nikd ynemazali a nebudu se mazat ani ted. Dokaz ze mluvis pravdu nebo chcipni! Je mi to jedno!

18.8.2008 22:41 tel.

Jestli chces z toho ven, tak si budes muset najit frajera kterej neutece do vchodu,ale kterej me rozseka a vyhraje. Hodne stesti. Asi pojedem parkrat do nemocnice.

18.8.2008 22:45 tel.

...ale stejne se vzdy vratim.

18.8.2008 23:26 tel.

Vzdej to uz.!Bude to zbytecnej masakr.

19.8.2008 0:23 tel.

Tvoje kariera na safrance zkoncila! Je ti to jasny: Nebo obetujes dafi?

24.8.2008 4:10 internet

taksekoukejsrovnat!zitrazasezaciname!

24.8.2008 12:38 tel.

Lepe receno..Sejdem se tak jako tak,ale bylo by fajn kdyby to bylo v poho

24.8.2008 16:18 tel.

Co jsi si to koupila za stromecek?

24.8.2008 17:00 tel.

jednou vylezt ven stejne musis,tak o co jde?

³ jméno je z důvodu ochrany oběti změněno

24.8.2008 21:27 tel.
ja se toho proste nehodlam nikdy vzdát! Rádsi se nekde sam
upiju.Mezitím udelám jeste nejspis par pruseru a pak bude klid.

24.8.2008 22:10 tel.
A nedlejš ze spis. sviti ti telka

25.8.2008 2:08 tel.
Tesis se ay te bude pichat jinejš chlap?!? Tesis vid! Ty devko! Nech se
prebarvit.! At je to dokonaly!

26.8.2008 16:36 tel.
To mam zase cekat pred barakem abych s tebou mohl mluvit?

26.8.2008 16:50 tel.
Jak chces. Pak se nediv.

27.8.2008 11:22 tel.
Ale nase setkani jen oddalujes. Rozhodne se mu ale nevyhnes. nevím
proc si myslis ze ano. Jen jsem te chtel videt dobrovolne. Fakt Te
nechapu.

27.8.2008 12:02 tel.
Tak brzy navidenou. Nedobrovolne.

27.8.2008 17:20 internet
tak prestán blbnout a bude klid...hmmm????

27.8.2008 17:28 tel.
vsak ono se to povede

27.8.2008 17:47 tel.
My se totiz nikdy nerozejdem

27.8.2008 17:56 tel.
Ale ona na Tebe bude platit asi nakonec jen ta Dafi.

28.8.2008 14:31 internet
asititojestenestacilo!

28.8.2008 16:08 internet
jestlisenevzpamatujestakbudeslitovatcobudesnasvete.

28.8.2008 16:57 internet
pristoupimnacokolivkromekonce!toje poslednipratelskasmska

29.8.2008 18:27 internet
bohuzel uz jen stetka ktera si to podepisuje dozivotne

29.8.2008 22:56 tel.
A prijedu zas

30.8.2008 3:10 tel.
Priste prijedeME

30.8.2008 3:12 tel.
A za tohle si na kung pau pochutnaj!

31.8.2008 16:59 internet
ty svine hystericka zlodejska!

31.8.2008 22:22 tel.
A s potrestanim nespravedlnosti moralni zabrany opravdu nemam.

31.8.2008 23:00 tel.
Takze pokud chces skutecny konec, tak doporucuju vyrovnat dluhy zlato.

31.8.2008 23:19 tel.
;o) vlastne uz jen to,ze neodpovidas staci..;o) ona ta moralka je totiz stejne jen jedna ze? A priznat se ke svinarne? To ty nikdy nedokazes. Aha,ty uz vlastnespis ;o) Mozna leda tak s nejakym curakem.

